

ORTOGRAFIA

JĘZYK POLSKI

5

NO NIE WIERZĘ!

NAPRAWDĘ?

DUCHY

UUUUUUUU...

MURY

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Anna Halasz

Piotr Borys

JĘZYK POLSKI 5

ORTOGRAFIA

Zasady i ćwiczenia

gdańskie
wydawnictwo
oświatowe

Redakcja: *Anna Herzog, Hanna Negowska, Magdalena Pagińska,
Jolanta Stecewicz*

Redakcja merytoryczna: *Aleksandra Stawiszyńska*

Okładka: *Virus Group*

Projekt typograficzny: *Sławomir Kilian*

Ilustracje: *Bartłomiej Brosz, Sławomir Kilian, Grażyna Rigall*

Skład (T_EX): *Joanna Szyller*

ISBN 978-83-7420-609-4

© Copyright by Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe

Wydawca: Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe, 80-309 Gdańsk, al. Grunwaldzka 413

Gdańsk 2020. Wydanie szesnaste

Niniejsza publikacja podlega ochronie przewidzianej w przepisach Ustawy z dnia 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Każdy przypadek kopiowania lub zwielokrotniania fragmentu lub całości publikacji stanowi niedozwolone naruszenie praw twórcy lub wydawcy, o ile nie odbywa się zgodnie z przepisami wyżej wymienionej ustawy.

Wszystkie książki Wydawnictwa są dostępne w sprzedaży wysyłkowej.
Zamówienia można składać w księgarni internetowej: www.ksiegarnia.gwo.pl
lub nadsyłać listownie pod adresem:

Gdańskie Wydawnictwo Oświatowe
80-305 Gdańsk 5, skrytka pocztowa 80
tel. 801 643 917, 58 340 63 63
fax 58 340 63 61, 58 340 63 66
<http://www.gwo.pl> e-mail: handel@gwo.pl

Pisownia wyrazów z **wio**

U piszemy:

- na początku wielu wyrazów, np. *ubranie, ulica, ulubieniec, ułamek, ustawa, uczciwość*;
- w wielu zakończeniach, takich jak **-un, -ulec, -uch, -unek, -us**, np. *opiekun, hamulec, leniuch, pakunek, dzikus*;
- w zakończeniach wyrazów zdrabniających lub spieszczających, takich jak **-uchna, -utki, -uszek, -uś, -unio, -unia**, np. *matuchna, malutki, garnuszek, synuś, dziadunio, babunia*;
- w zakończeniach typu **-uję, -ujesz, -uje** czasowników czasu teraźniejszego (mimo wymiany na **o**), np. *promuję, rysujesz, gotuje, ratujcie, żałują, pracuję*;
- w bardzo wielu wyrazach, których pisowni nie uzasadnia żadna reguła, np. *artykuł, dużo, długo, gruntowy, kuć, lektura, musieć, psuć, pukać, reguła, snuć, śruba, tłumacz, żuraw*.

Pisownia **u**

1. Do podanych słów dobierz z ramki wyrazy bliskoznaczne.

amulet kurtka buta urok autor tupet ujma
struga statua ukrop

czar –

pycha –

hańba –

twórca –

czelność –

posąg –

rzeczka –

wrzątek –

talizman –

wiatrówka –

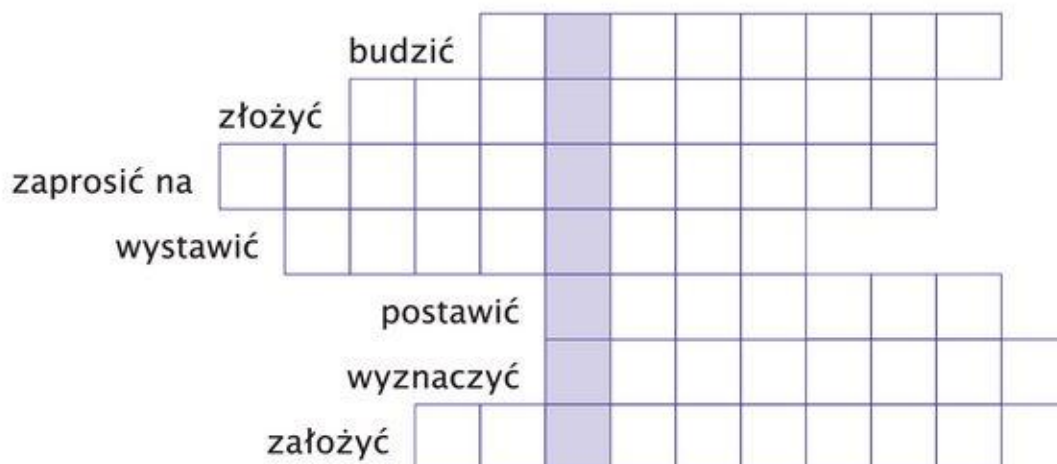
2. Zastąp wyróżnione słowa wyrazami z ramki o podobnym znaczeniu zawierającymi **u**.

mus pulpety keczup strucla bulion ruskie purée musujący

3. Do podanych słów dobierz z ramki takie wyrazy, aby powstały poprawne związki frazeologiczne.

szacunek warunek poczęstunek opatrunek
pocałunek kierunek rachunek

4. a) Wpisz odpowiednie wyrazy do podanych definicji.

.....us – zagadka, w której za pomocą rysunków i liter jest przedstawione słowo lub zdanie do odgadnięcia

.....us – zarazek mniejszy od bakterii wywołujący choroby u ludzi i zwierząt

b) Do podanych zakończeń dopisz wyrazy i ułóż ich definicje.

.....un –

.....ulec –

5. Uzupełnij odpowiedzi muzyka, wpisując czasowniki w czasie teraźniejszym, a następnie ułóż odpowiednie pytania.

Dziennikarz: ?

Muzyk: z różnymi zespołami.
występować

Dz.: ?

M.: muzykę hiphopową.
komponować

Dz.: ?

M.: Oczywiście, na przykład się też muzyką filmową. Moja
muzyka wiele filmów.
zajmować
ilustrować

Dz.: ?

M.: Odpoczywam, kiedy
pracować

Ja nigdy nie czasu.
marnować

..... od rana do nocy.
muzykować

Dz.: ?

M.: Tak, wiele
podróżować

6. Utwórz zdrobnienia zawierające **u**.

paczka -

kaczka -

beczka -

teczka -

ciotka -

babcia -

kwiatek -

dzbanek -

rzeka -

wianek -

drobny -

deska -

prosty -

pusty -

wąski -

łatwy -

miękki -

chudy -

7. a) Ustal kolejność wyrazów według wzoru. Wpisz odpowiednie numery w kółka.

1

3

2

drobny

drobniuteńki

drobniutki

słodziuteńki

słodki

słodziutki

bielutki

bieluteńki

biały

b) Podpisz rysunki odpowiednio uszeregowanymi wyrazami, używając zdrobnień.

nisko

.....

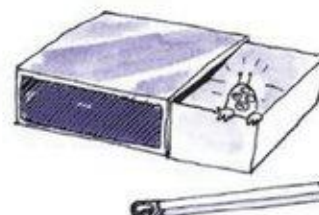
.....

mały

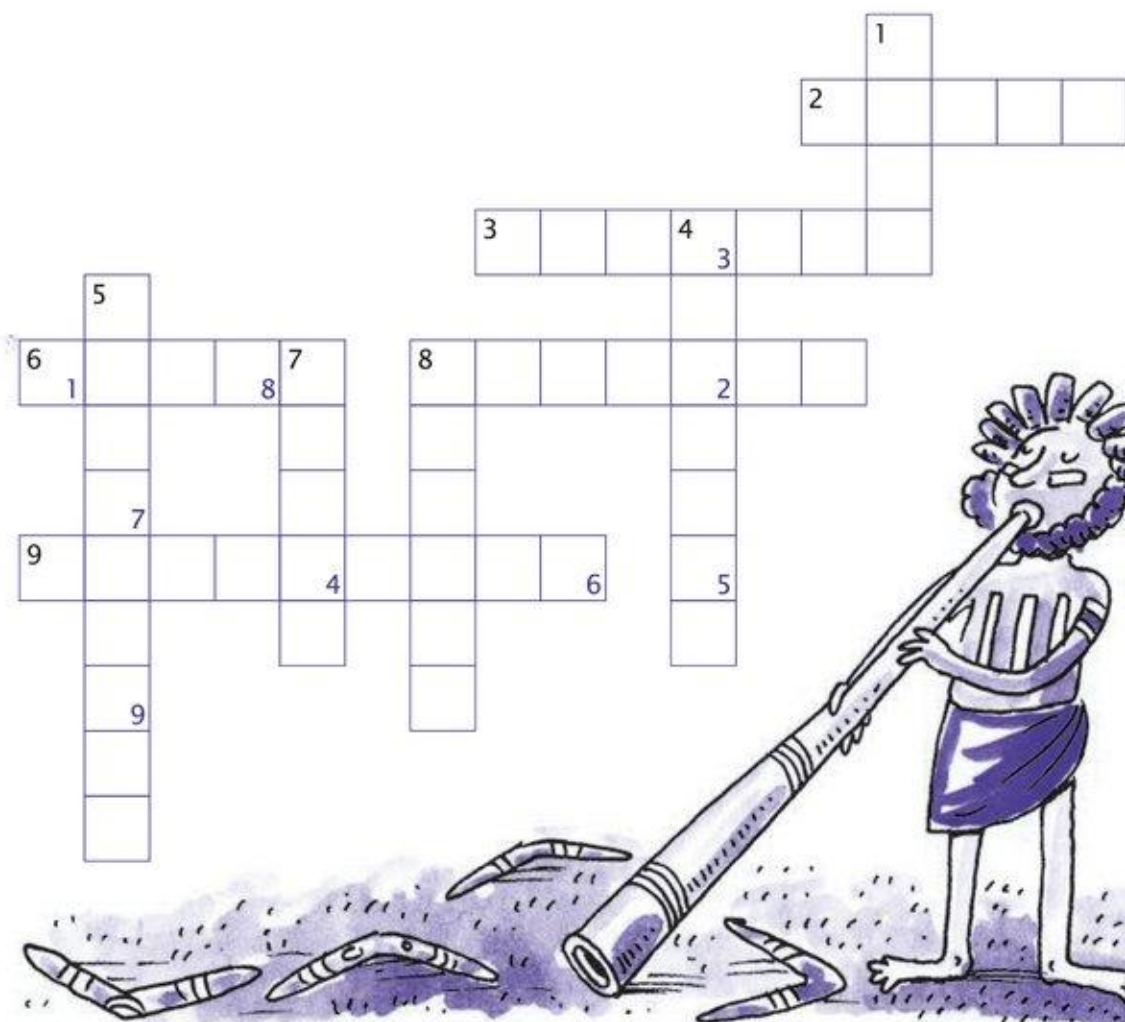
.....

.....

8. Rozwiąż krzyżówkę, wpisując odpowiednie wyrazy z **u**.

Poziomo

2. Można mieć dobry lub zły.
3. Bogactwo, znaczny majątek.
6. Twórca dzieła.
8. Łódź używana do celów ratowniczych.
9. Człowiek, którego cechuje niepoważny, lekki stosunek do wszystkiego.

Pionowo

1. Ostre napomnienie, nagana.
4. Osoba dokonująca przekładu tekstu.
5. Człowiek żyjący w odosobnieniu i oddający się modlitwie.
7. Hałas, łoskot, łomot.
8. Sprężysta nić będąca źródłem dźwięku w niektórych instrumentach muzycznych.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---

- człowiek należący do rdzennej ludności danego obszaru; tubylec

9. a) Dobierz z ramki odpowiednie zakończenia wyrazów.

-uch -ulec -unek -unka -ur

mal.....	piech.....	rab.....
war.....	pal.....	bud.....
szac.....	marm.....	ekwip.....
wilcz.....	ham.....	opiek.....
pak.....	szpik.....	
piast.....	past.....	
leni.....	piec.....	
ład.....	mund.....	

b) Napisz krótkie opowiadanie, w którym wykorzystasz jak najwięcej wyrazów z powyższego ćwiczenia.

Ó piszemy:

- gdy w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na **o**, **e** lub **a**, np. *zawód* – *zawody*, *dróżka* – *droga*, *brzózka* – *brzoza*, *pióro* – *pierze*, *siódma* – *siedem*, *przyjaciółka* – *przyjaciół*, *wrócić* – *wracać*, *skrócić* – *skracać*;
- w zakończeniach **-ów**, **-ówka**, **-ówna...**, np. *uczniów*, *bloków*, *projektów*, *sklepów*, *operatorów*, *zeszytów*, *stołów*, *Nałęczów*, *Kraków*, *kreskówka*, *kartkówka*, *stołówka*, *Rodziewiczówna*, *Krukówna*;

wyjątki:

skuwka, wsuwka, zasuwka

- w niewielu wyrazach na początku: *ósemka*, *ósmi*, *ów*, *ówczesny*, *ówdzie*;
- w wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *chór*, *córka*, *czołno*, *dopóki*, *dopóty*, *głównie*, *góra*, *jaskółka*, *kłótnia*, *król*, *krótki*, *który*, *mózg*, *ogólnie*, *ogórek*, *plótno*, *podróż*, *póki*, *późno*, *próżnia*, *różga*, *róża*, *różnica*, *stróż*, *szczegół*, *tchórz*, *wiewiórka*, *wkrótce*, *wówczas*, *wróżka*, *skóra*, *źródło*, *zółw*, *zółty*.

Uwaga. Pisownia tych wyrazów jest oparta na historycznej wymowie.

Litera **ó** nigdy nie występuje na końcu wyrazu.

Ó wymienne

10. Wpisz takie wyrazy pokrewne lub inne formy wyrazów, aby **ó** wymieniło się na **o**.

	rzeczownik	przymiotnik
drób		
pozór		
chłód		
wieczór		
opór		
naród		
zawód		

11. Popraw zdania tak, aby powstały poprawne frazeologizmy. W tym celu zastąp wyróżniony wyraz inną formą tego wyrazu lub wyrazem pokrewnym.

Spod mojego **pierza** wyszedł wspaniały wiersz.

.....

On pasuje do naszej drużyny jak **woły** do karety.

.....

Twój zespół nagrał płytę od **siódmej** boleści.

.....

Nie zasypiaj gruszek w **popiół**.

.....

Myję się w wodzie zimnej jak **lody**.

.....

Pal **szóstkę**, zgadzam się na wszystko.

.....

12. Do podanych wyrazów dopisz ich inne formy lub wyrazy pokrewne, w których zachodzi wymiana **ó: e**, **ó: a**, **ó: o**.

ó

e

a

o

..... pleść

.....

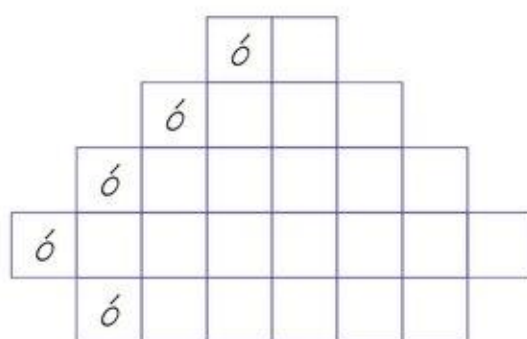
..... zmiatać

.....

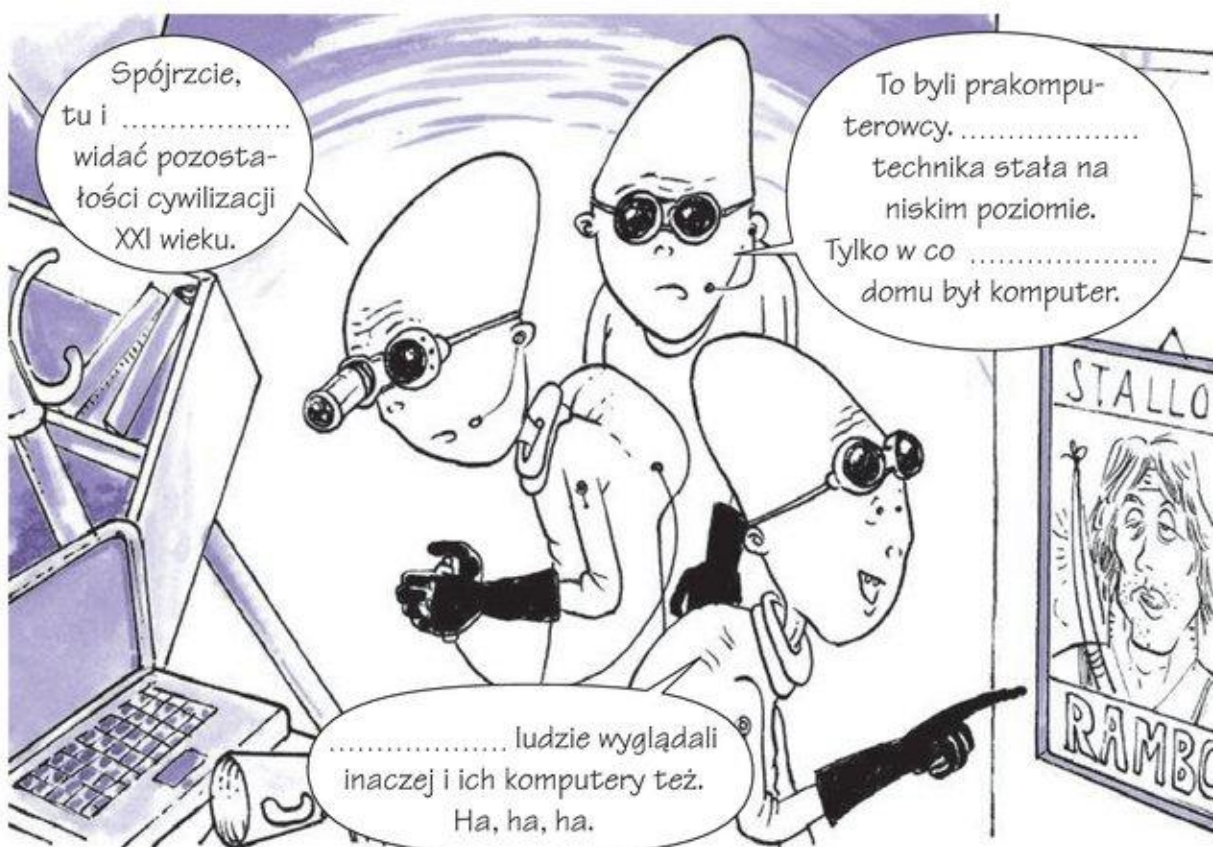
..... zgniote

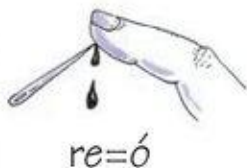
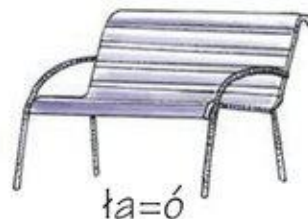
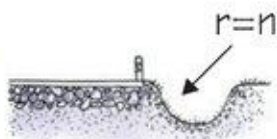
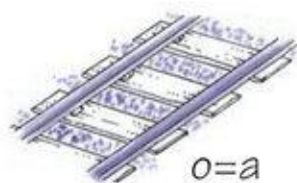
13. Uzupełnij diagram wyrazami zaczynającymi się na **ó**. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika ortograficznego.

14. Uzupełnij tekst wyrazami zaczynającymi się na **ó**.

15. Rozwiąż rebusy i podkreśl zakończenia **-ów, -ówka**.

16. a) Podpisz ilustrację odpowiednim nazwiskiem z zakończeniem **-ówna** i dorysuj brakującą postać.

Państwo Krukowie z córką Tosią
Krukówną.

Państwo Zybertowiczowie z córką
Helą

b) Zapisz dwa inne nazwiska i utwórz od nich żeńskie formy zakończone na **-ówna**.

.....

17. Do przymiotników dopisz po dwa rzeczowniki zakończone na **-ówka**.

nowoczesna –,

smaczna –,

trudna –,

Ó niewymienne i wymienne

18. Dopisz wyrazy o przeciwnym znaczeniu zawierające **ó** niewymienne.

pochyły -

nizinny -

wczesny -

podobny -

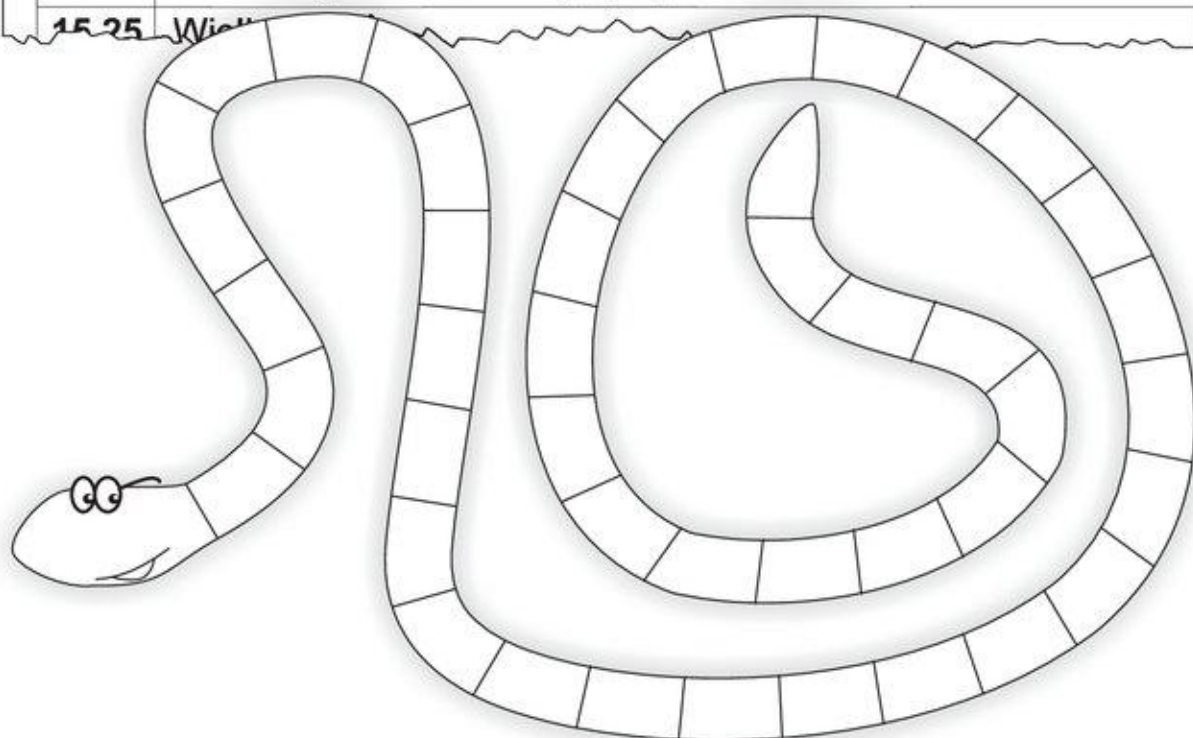
odważny -

ugodowy -

19. Zaznacz w programie telewizyjnym wyrazy z **ó** niewymiennym i wpisz je do węża.

PROGRAM TELEWIZYJNY

7.30	Dzień z życia próżniaka – reportaż
8.00	„Siódme niebo” – serial USA
8.55	Kino bez rodziców: „Król Salomon i pszczoła” – komedia USA
11.30	Podróże kulinarne Roberta Makłowicza: „Wakacje z ogórkiem”
11.00	Galerie świata: „Zaginione płótna”
12.05	„Szybki mózg” – film akcji Hongkong 1997
14.45	Z kamerą wśród zwierząt: „Czy bóbr to tchórz?”
15.25	Wieść

20. Wybierz z ramki wyrazy z **ó** niewymiennym i zapisz je. W każdym z nich literę **ó** przedstaw za pomocą rysunku.

góra postój róża próg gwóźdź źródło szósty królik czółno

21. Utwórz prawidłowe związki frazeologiczne, zapisując wyrazy z **ó** niewymiennym. Dopasuj frazeologizmy do ich objaśnień, wpisując w kółkach litery zamieszczone przy wybranych przez siebie wyrazach.

dzielić na niedźwiedziu

^A ^O
tułów/skórę

sezon

^Z ^R
ogórkowy/wędrówkowy

gadać po

^P ^D
mównicy/próżnicy

zeschnąć na

^B ^I
wiór/umór

wyruszyć na

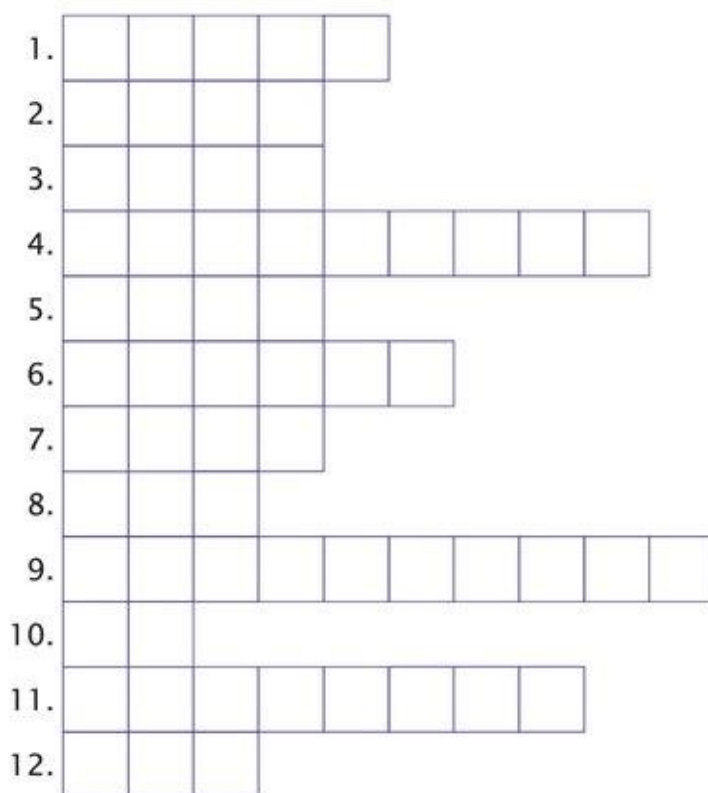
^M ^E
podwórko/włóczęgę

wypływać z jednego

^R ^O
źródła/półwyspu

- ☐ mówić na darmo
- ☐ robić przedwcześnie plany niemające pokrycia
- ☐ stać się bardzo chudym
- ☐ mieć wspólny początek
- ☐ okres zastoju w życiu kulturalnym, politycznym
- ☐ wybrać się na wędrowkę bez określonego celu

22. Rozwiąż krzyżówkę, wpisując wyrazy z **ó**. Uwaga. Pierwsze litery wyrazów z **ó** wymiennym utworzą hasło.

1. Może być wieczorowy, sportowy, ludowy.
2. Kolczasty krzew o barwnych, pachnących kwiatach.
3. Bardzo nieprzyjemny zapach, smród.
4. Gryzoń nadrzewny o barwie rudej.
5. Płytkie miejsce na rzece do przeprawy.
6. Łódź wydrążona z jednego pnia.
7. Język zwierzęcia.
8. Drabiniasty.
9. Gdańsk, Sopot, Gdynia.
10. Inaczej ten.
11. Kłująca broń drzewcowa.
12. Zapędzić kogoś w kozi...

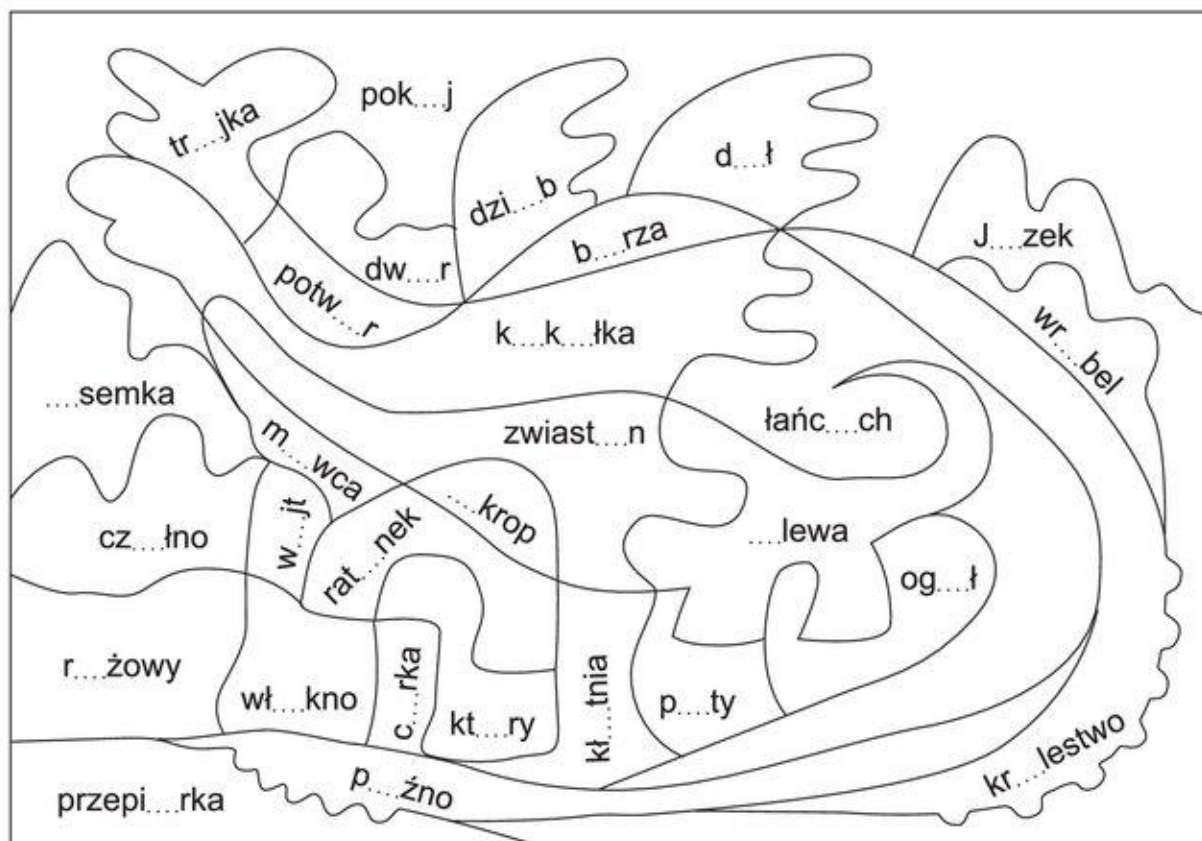

--	--	--	--	--	--	--	--

- człowiek bardzo podobny zewnętrźnie do drugiego człowieka

Ó czy u?

23. Uzupełnij wyrazy, wpisując **ó** lub **u**. Pokoloruj na zielono wyrazy z **ó** niewymiennym, na niebiesko – z **ó** wymiennym, a na brązowo – z **u**.

24. Wpisz **ó** lub **u**, a następnie połącz kolejno punkty umieszczone obok wyrazów zawierających **ó**.

4. rys...ję	10. szac...nek	21. dw...nasty
3. si...demka	6. centr...m	9. zesp...ł
5. ni...sł	25. macz...ga	12. niepok...j
7. sk...ra	11. prac...ję	8. kryj...wka
22. groch...wka	24.do	13. t...bylec
1. kr...tki	14. dł...gi	20. dw...ja
2. zas...wa	15. c...dak	18. psik...s
23. str...ż	19.smy	16. ł...żko
		17. przyt...ła

25. a) Wpisz **u** lub **ó**.

O Morskim Oku ... krążą zd ... miewające opowieści. Staw ten wedł ... g podania tatrzańskich g ... rali łączy się ponoć z Morzem Adriatyckim, a opr ... cz tego jest szczeg ... lnie tr ... dny do zbadania.

M ... wią, że wielki pan płynął poł ... dniowym morzem w czasie straszliwej b ... rzy i okręt jego zatonął. ... w człęk życie jednak ... ratował, ... traciwszy cały sw ... j dobytek i kosztowności. Dł ... go w sm ... tk ... pogrążony, sz ... kał nad morskim ... rwiskiem swoich bagaży i szkat ... ły pełnej drogich kamieni, ale na pr ... żno. Parę lat p ... źniej, wędr ... jąc tu i ... wdzie, podr ... żnik odwiedził także g ... ry Tatry i słynne w wielu krajach Morskie Oko ... kryte w cieni ... szczyt ... w. S ... nąc tratwą po tej jak l ... stro gładkiej tafli, za ... ważył w toni ową szkat ... łę, r ... żne znane mu sprzęty i kawały drewna z okrętu. I co się okazało? K ... fer był zamknięty, nienar ... szony, a po otwarciu blask klejnot ... w zar ... mienił niebo jak zo - rza poranna.

b) Sprawdź, czy poprawnie wykonałeś powyższe zadanie. W tym celu wpisz kolejno wyrazy z **ó** w odpowiednich miejscach.

wyrazy z **ó** wymiennym

.....
.....

wyrazy z **ó** niewymiennym

.....
.....

wyrazy zakończone na **-ów**

.....
.....

wyrazy zaczynające na **ó**

.....
.....

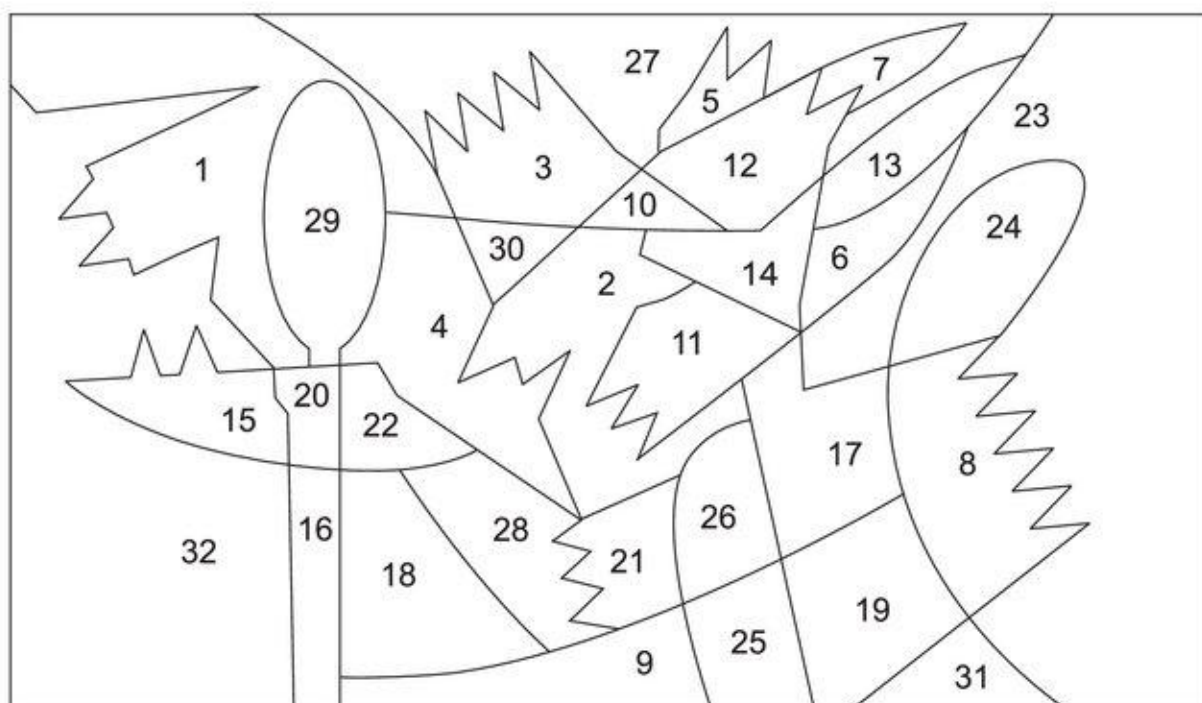
.....
.....

.....
.....

26. a) Wpisz **ó** lub **u**.

Ot¹ ... z razu pewnego królowi Midasowi przydarzyła się niesłychana historia.
 ...² w władca był jednym z sędzi³ ... w zawod⁴ ... w, jakie toczyli między
 sobą c⁵ ... downie utalentowani – Marsjasz i b⁶ ... g m⁷ ... zyki, syn Zeusa,
 Apollo. Wszystkich urzekł czar utwor⁸ ... w płynących z cytry Apollina, tylko
 Midasowi nie podobała się jego gra. Podni⁹ ... s¹⁰ rękę, głos¹¹ ... jąc za k¹² ... nsztem
 Marsjasza. Zeusa ob¹³ ... rzył postępek Midasa. Za brak s¹⁴ ... chu i taktu ukarał
 go okrutnie. O bogowie, ulit¹⁵ ... jcie się! Władca ukrywał swą hańbę dop¹⁶ ... ty,
 dop¹⁷ ... ki nie m¹⁸ ... siał p¹⁹ ... jść do balwierz. Balwierz pod groźbą s²⁰ ... rowej
 kary d²¹ ... go milczał, aż w końc²² ... udał się nad urwisty brzeg, wykopał
 nied²³ ... ży d²⁴ ... ł i krzyknął z całych sił: „Król ma ośle uszy!”. Ulżyło mu.
 I w²⁵ ... wczas stała się rzecz z²⁶ ... pełnie zaskak²⁷ ... jąca. Wyr²⁸ ... s²⁹ ł las trzciny, a gdy
 tylko dm³⁰ ... chnął wiatr, zaczęły one cich³¹ ... tko szemrzeć: „Król ma ośle uszy”.
 Wkr³² ... tce l³³ ... dzie tu i³⁴ ... wdzie zaczęli powtarzać te słowa.

b) Pokoloruj pola oznaczone numerami umieszczonymi nad wyrazami, do których należało wpisać **u**.

27. a) Wpisz **ó** lub **u**.

Orkowie – okr...tni wojownicy stworzeni przez Władcę Ciemności, Morgotha. Ich d...mą i radością było zadawanie cierpienia. Odznaczał się odrażającą sylwetką, byli krępi, zgarbieni, o dł...gich silnych ramionach. Mieli płaskie nozdrza, a z ...st wystawały im ogromne kły. Tr...chleli na widok światła, odbierającego im siły i palącego czarne ciała.

Nazgule – dziewięć potężnych ...pior...w, najstraszniejszych ze wszystkich sł...g Saurona. Ponoć wiele wiek...w tem...byli potężnymi kr...lami i czarno-księżnikami. Nosili czarne hełmy, obszerne czarne płaszcze z kapt...rami, kolcz...gi, pod nimi zaś czarne szaty ...marłych. Lecz str...j ten jakby płynął w powietrzu, ciała bowiem mieli niewidzialne, pr...żno byłoby ich sz...kać.

Hobbici – wesoły l...d, mił...jący spok...j i stroniący od niebezpieczeństw i przyg...d. Ich p...cołowate, okrągł...tkie twarze wyrażały pogodę d...cha. ...waza się, że byli spokrewnieni z l...dźmi, byli jednak od nich niżsi – mierzyli bowiem od dw...ch do czterech st...p wzrostu. Zamieszkiwali podziemne nory, a do ich ul...bionych zajęć należało palenie fajkowego ziele.

Czarodzieje – najbardziej tajemnicza i najmądrzejsza z ras Śródziemia. Przybyli z Zachodu, przybawszy postaci starc...w odzianych w powł...zyste szaty. Ich zamiarem było przywr...cenie r...wnowagi zakł...conej przez Saurona. Ponoć pięci...czarodziej...w...wcześnie przemierzało Śródziemie, najbardziej znanymi byli Saruman Biały, Gandalf Szary i Radagast Bury.

b) Zaznacz poprawną odpowiedź, a następnie uzupełnij wiersz, wpisując kolejno wyrazy zamieszczone przy prawidłowych odpowiedziach.

1. Ó nie pojawia się:

- A. w tekście o Orkach *Trzy*
- B. w tekście o Nazgulach *Siedem*
- C. we wszystkich tekstach *Dziewięć*

2. Ostatni wyraz zawierający ó znajdujący się w ostatnim zdaniu tekstu o Czarodziejach można zastąpić słowem:

- A. później *Dwa*
- B. wtedy *Siedem*
- C. dzisiaj *Osiem*

3. W tekście o Hobbitach występują wyrazy zawierające:

- A. ó wymienne *Dziewięć*
- B. ó niewymienne *Sześć*
- C. ó wymienne i ó niewymienne *Trzy*

4. W tekście o Nazgulach pojawiają się:

- A. dwa wyrazy z ó niewymiennym *Jeden*
- B. cztery wyrazy z ó niewymiennym *Pięć*
- C. nie ma wyrazów z ó niewymiennym *Cztery*

..... pierścienie dla królów elfów pod otwartym niebem,

..... dla władców krasnali w ich kamiennych pałacach,

..... dla śmiertelników, ludzi śmierci podległych,

..... dla Władcy Ciemności na czarnym tronie

W Krainie Mordor, gdzie zaległy cienie.

Jeden, by wszystkimi rządzić, Jeden, by wszystkie odnaleźć,

Jeden, by wszystkie zgromadzić i w ciemności związać

W Krainie Mordor, gdzie zaległy cienie.

J. R. R. Tolkien, *Władca pierścieni. Drużyna pierścienia*, przeł. M. Skibniewska, Warszawa 2002.

Pisownia wyrazów z **rz** i **ż**

Rz piszemy:

- gdy następuje wymiana **rz** na **r** w różnych formach tego samego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np. *dar* – *o darze*, *morze* – *morski*, *parzy* – *para*, *tworzyć* – *twórca*, *wiara* – *o wierze*;
- w zakończeniach **-arz**, **-erz**, **-mierz**, **-mistrz** rzeczowników rodzaju męskiego nazywających osoby, np. *lekarz*, *tancerz*, *Włodzimierz*, *harc mistrz*;
- po spółgłoskach **p, b, t, d, k, g, ch, j, w**, nawet jeśli słyszymy **sz**, np. *przebój*, *brzoza*, *trzeba*, *drzewo*, *krzew*, *grzmieć*, *chrzan*, *spojrzeć*, *wrzos*;

wyjątki:

wyrazy: *pszenica*, *pszczola*, *zawsze*, *wszędzie*, *kszyk* (ptak), *kształt*, *bukszan*, *wszak*, *gęgżółka*, *piegża*

formy stopnia wyższego i najwyższego niektórych przymiotników, np. *wiekszy*, *trudniejszy*, *najprostszy*, *najlepszy*

- w wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *burza*, *jarzyna*, *kołnierz*, *korzeń*, *kurz*, *porządek*, *porzeczka*, *rzadki*, *rząd*, *rzeka*, *rzepa*, *twarz*, *warzywa*, *wierzba*, *zwierzę*, i w wielu innych.

Rz wymienne i **rz** niewymienne

1. Dopisz odpowiednie wyrazy pokrewne z **rz**.

góra –
przymiotnik

pióro –
rzeczownik

dobry –
przysłówek

gorszy –
przysłówek

marcowy –
rzeczownik

dwór –
rzeczownik

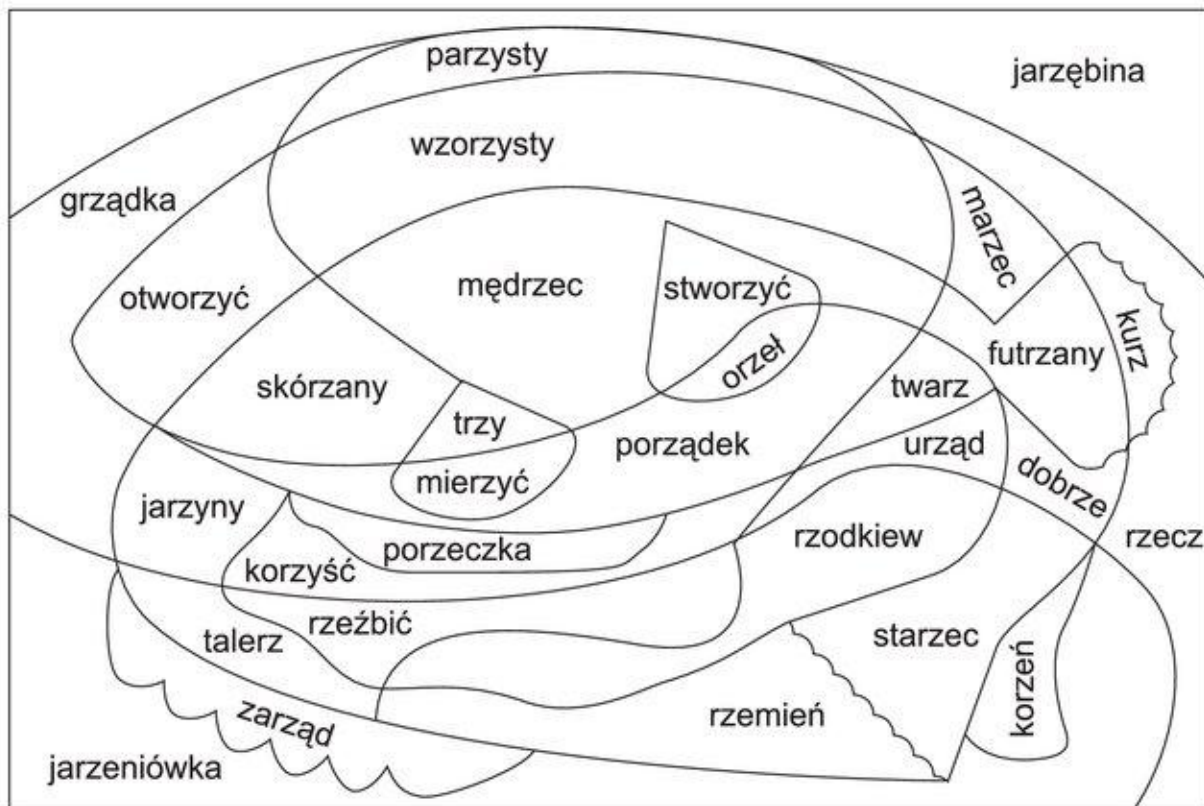
wiatr –
przymiotnik

wiara –
czasownik

utwór –
czasownik

starszy –
przysłówek

2. a) Pokoloruj pola z wyrazami z *rz* wymiennym.

b) Wypisz wyrazy z **rz** wymiennym i uzasadnij ich pisownię, dopisując wyraz w innej formie lub wyraz pokrewny.

3. Zmień kolejność sylab tak, aby powstały wyrazy z **rz**. Podkreśl wyrazy z **rz** wymiennym.

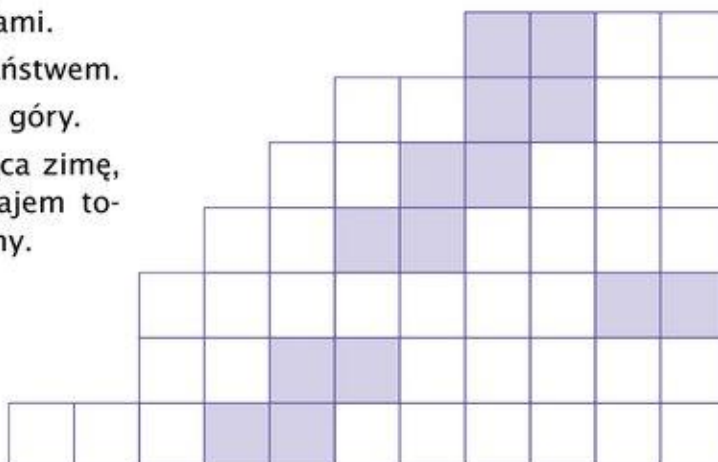
rze ba
o pa
wierz rzech

dzien ry mistrz
ma gar narz
ze ni karz

po rzy da
pie szko trze
prze wie na

4. Rozwiąż krzyżówkę jolkę. Przy hasłach podano pierwszą literę szukanego wyrazu, a w krzyżówce zaznaczono, gdzie występuje **rz**.

- (J) Drzewo z czerwonymi koralami.
 (R) Grupa ludzi zarządzająca państwem.
 (W) Najwyższa część drzewa lub góry.
 (M) Słomiana kukła symbolizująca zimę, zgodnie z ludowym zwyczajem topiona pierwszego dnia wiosny.
 (K) Przeciwnieństwo straty.
 (K) Część rośliny rosnąca pod ziemią.
 (S) Dawniej miejsce przechowywania zboża.

5. Znajdź w diagramie 10 wyrazów zakończonych na **-erz**, **-arz**, **-mistrz**.

T	K	A	P	E	L	M	I	S	T	R	Z	W
A	U	B	R	A	T	W	I	S	T	R	A	E
L	G	A	Z	O	M	I	E	R	Z	B	R	R
A	L	G	E	B	R	A	P	O	O	U	C	T
R	A	S	T	M	A	F	A	Z	S	R	Y	Y
T	R	A	G	A	R	Z	N	R	T	M	M	K
R	Z	E	O	L	I	T	C	Y	R	I	I	O
Z	A	R	T	A	N	C	E	R	Z	S	S	L
Y	G	W	R	R	Z	I	R	W	E	T	T	K
M	O	I	E	Z	U	R	Z	K	S	R	R	A
I	S	A	N	D	O	M	I	E	R	Z	Z	S
S	T	Ł	O	Z	I	A	N	A	T	I	K	O

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. Przyjrzyj się uważnie ilustracji i wypisz jak najwięcej wyrazów z **rz** niewymiennym.

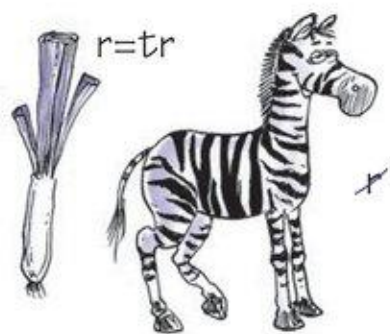
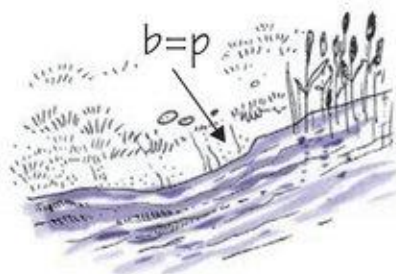
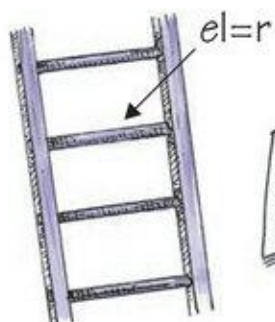

7. Dopisz hasła do podanych definicji. Użyj wyrazów zakończonych na **-erz**, **-arz**, **-mistrz**.

- - ozdobna podstawa, w której osadza się świecę; świecznik
- - nieduży ssak latający o błoniastych skrzydłach
- - człowiek występujący w cyrku, na jarmarku itp., bawiący publiczność na przykład żonglerką, akrobacją, sztukami magicznymi
- - wysoki urzędnik miejski pełniący funkcję głowy miasta, przewodniczący zarządu miasta
- - osoba kierująca orkiestrą górniczą, wojskową, strażacką itp.
- - nieduże naczynie do przechowywania atramentu

Rz po spółgłoskach

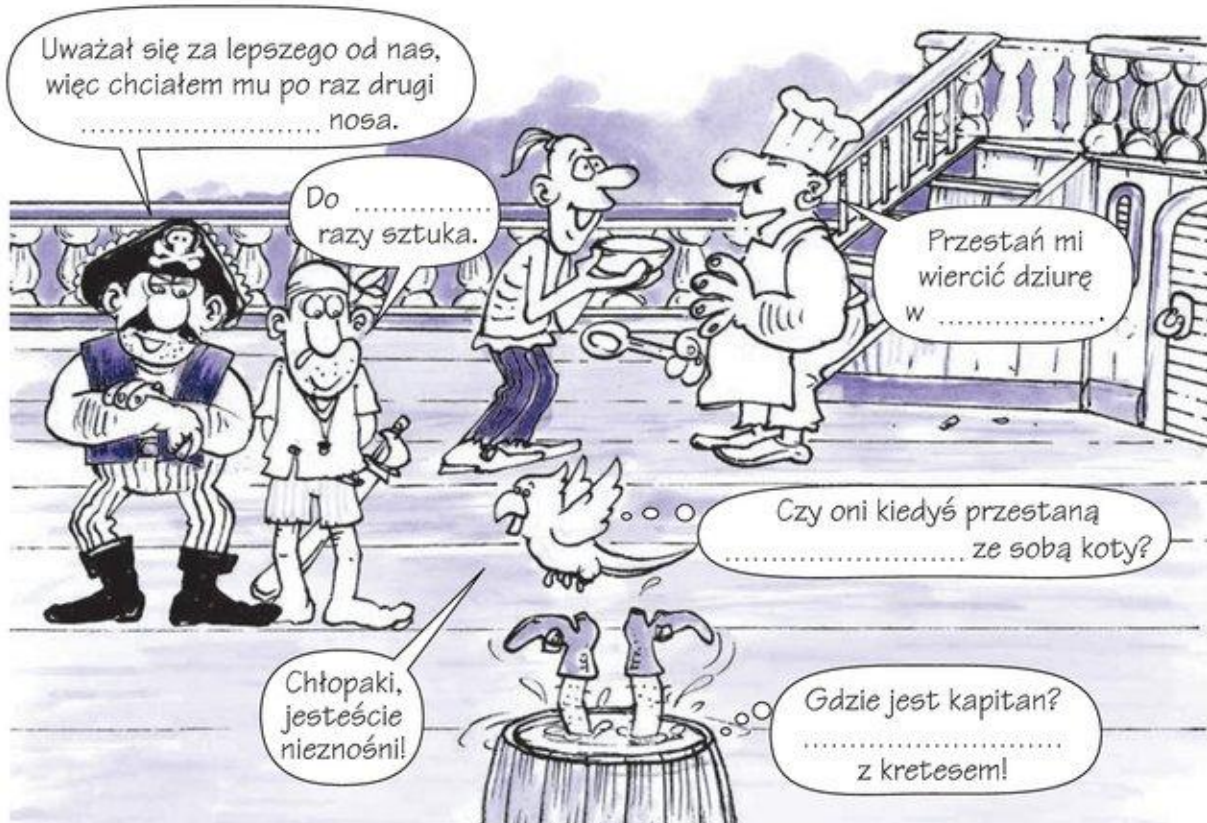
8. Rozwiąż rebusy. Podkreśl litery poprzedzające **rz**.

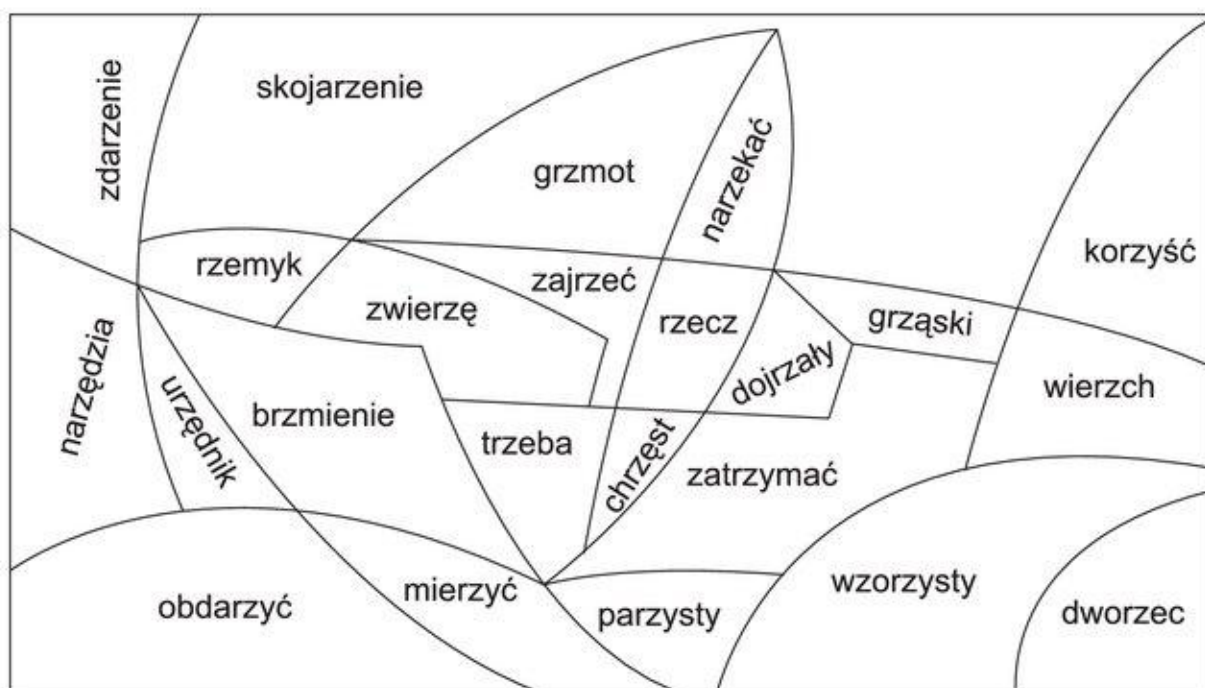
9. Wypisz ze słownika ortograficznego wyrazy, w których **rz** występuje po spółgłoskach: **p, b, t, d, k, g, ch, j, w**.

b		p		t
d			j	
ch		g		k
			w	

10. Uzupełnij frazeologizmy wyrazami, w których **rz** występuje po spółgłoskach.

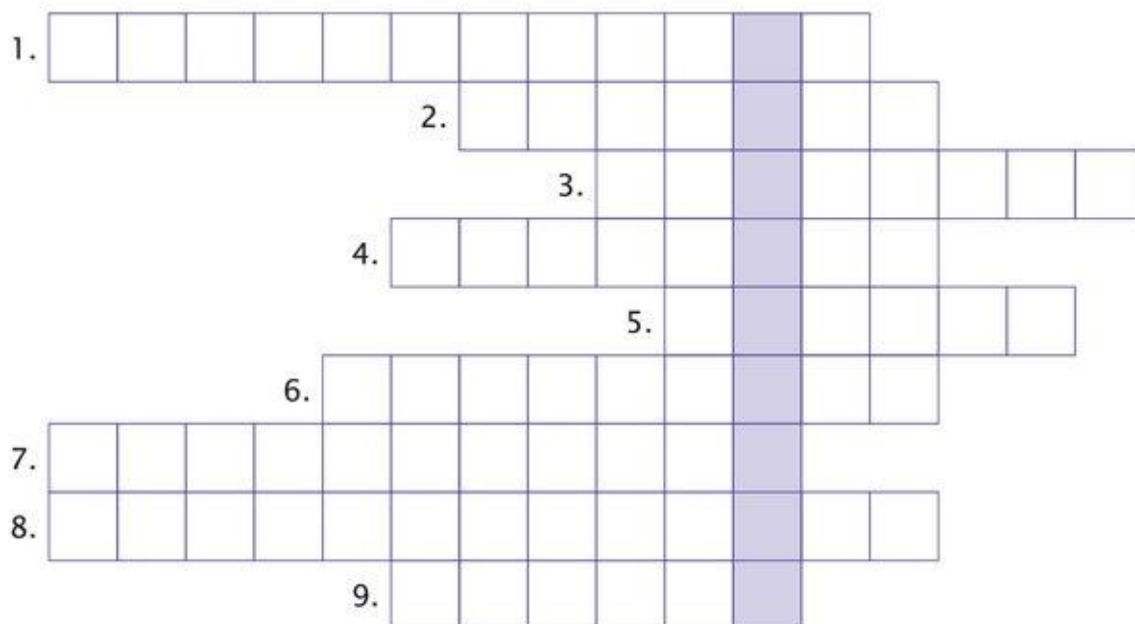
11. a) Pokoloruj na jasnoniebiesko pola z wyrazami zawierającymi **rz** niewymiennie, na żółto – pola z wyrazami, w których można zastosować zasadę **rz** po spółgłoskach, i na granatowo – pola z wyrazami z **rz** wymiennym.

b) Ułóż dialog, wykorzystując kilka wyrazów z kolorowanki.

Rz czy sz?

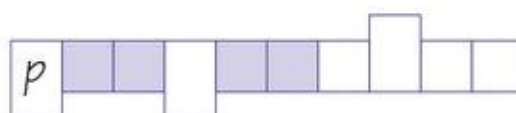
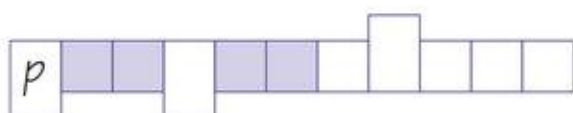
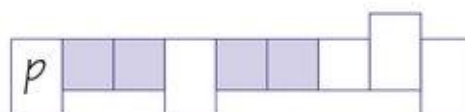
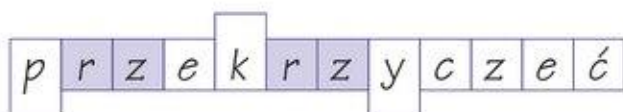
12. Rozwiąż krzyżówkę, wiedząc, że wszystkie wyrazy to wyjątki, w których po spółgłoskach piszemy **sz**. Odczytaj hasło – jest to też wyraz, w którym po spółgłosce piszemy **sz**.

1. Człowiek, który wszędzie się zjawia, do wszystkiego się wtrąca.
2. Stopień wyższy od przymiotnika *młody*.
3. W każdym miejscu.
4. Nie ... złoto, co się świeci.
5. Przeciwnieństwo wyrazu *nigdy*.
6. Zdobniale o owadzie dającym miód.
7. Cały świat otaczający człowieka, kosmos.
8. Zdobywa się je, ucząc się w szkole lub studiując.
9. Przeciwnieństwo wyrazu *gorszy*.

13. Odgadnij wyrazy i wpisz je do diagramu według podanego wzoru.

14. Odczytaj 7 wyrazów, w których **sz** występuje po spółgłoskach. Zapisz te wyrazy w kolejności alfabetycznej.

wszyściutkokaskapeluszkształtnywrzecionowszelkiszkołakaszewykształcićprzeszkodawszechmocnykrótkiukształtówmęszczącódobrze

15. Uzupełnij zdania odpowiednimi przymiotnikami w stopniu najwyższym.

zimne głęboki gruby gorący wielki

..... jeziorem na Ziemi jest syberyjskie jezioro Bajkał. Jego głębokość wynosi 1637 m.

..... gryzoniem na świecie jest kapibara. Ma ponad metr długości i pół metra wysokości.

Wenus ma powierzchnię ze wszystkich planet Układu Słonecznego. Temperatura dochodzi tam do 470°C.

..... mury otaczały starożytne miasto-państwo Ur (obecnie Tall al-Mukajjar w Iraku). Miały 27 metrów grubości i były wzniesione z cegieł wykonanych z suszonego mułu.

..... miejscem na kuli ziemskiej jest tzw. biegun niedostępności na Antarktydzie ze średnią roczną temperaturą szacowaną na -58°C.

16. a) Uzupełnij tekst, wpisując **rz** lub **sz**.

5 w.....eśnia

Dzisiaj wybrałem się z p.....yjaciółmi nadekę. Chociaż niebo było zachmu.....one, prawie w.....ystkim dopisywały humory. Tylko Je.....y nie był w najlep.....ym nastroju i marudził od początku wycieczki. Po kilkudziesięciu minutach dotarliśmy na łakę tuż nad b.....egiemeki. K.....ysiek i G.....esiek p.....ybyli tu p.....ed świtem, aby nałowić trochę ryb. Złapali już t.....y małe okonie, oczyścili je i właśnie piekli nad ogniskiem. Cała łaka tonęła w kwiatkach. W.....ędzie było słychać b.....ęczenie owadów, ale po kilku chwilach zagłuszyły je nasze w.....aski. Nareszcie mogliśmy dokazywać do woli. Sprawdzaliśmy, który z nas jest naj.....ybszy, p.....ek.....ykiwaliśmy echo, Marcin zrobił ze swojej bordowej koszuli wielki propo.....ec i powiódł naszą armię do boju. Nagle na wzgó.....u pojawił się prawdziwy wróg.

Spoj.....ał na nas spode łba, groźnie g.....e-biać racicami, i ruszył wprost na Marcina. To chyba nasz propo.....ec sprowokował pasącego się nieopodal byka. Uciekaliśmy co sił w nogach. Na szczęście znaleźliśmy kryjówkę na d.....ewie, ale resztę dnia spędziliśmy na oczekiwaniu, aż rozjuszona zwie.....ę opuści miejsce naszego pikniku.

b) Zaznacz poprawne odpowiedzi, a następnie zapisz hasło, wpisując kolejno litery zamieszczone przy prawidłowych odpowiedziach.

1. Do tekstu **sz** powinniśmy wpisać:

- A. dwa razy *ś*
- B. cztery razy *h*
- C. osiem razy *m*

2. Prawidłowe uzasadnienie pisowni wyrazów *proporzec*, *zachmurzenie* znajduje się w punkcie:
- A. *rz* piszemy po spółgłoskach *p, b, t, d, k, g, ch, j, w* *k*
 - B. *rz* w wyrazach pokrewnych wymienia się na *r* *e*
 - C. pisownię tych wyrazów należy zapamiętać *a*
3. Prawidłowe uzasadnienie pisowni wyrazów *rzeka*, *zwierzę* znajduje się w punkcie:
- A. *rz* występuje po spółgłoskach *p, b, t, d, k, g, ch, j, w* *d*
 - B. *rz* w wyrazach pokrewnych wymienia się na *r* *f*
 - C. pisownię tych wyrazów należy zapamiętać *r*
4. Prawidłowe uzasadnienie pisowni wyrazów *wszędzie*, *wszystkim* znajduje się w punkcie:
- A. *sz* występuje po spółgłosce *g*
 - B. są to wyjątki od reguły pisowni *rz* po spółgłoskach *p, b, t, d, k, g, ch, j, w* *b*
 - C. obie odpowiedzi są fałszywe *k*
5. Prawidłowe uzasadnienie pisowni wyrazów *wrzaski*, *brzęczenie* znajduje się w punkcie:
- A. *rz* występuje po spółgłoskach *p, b, t, d, k, g, ch, j, w* *a*
 - B. *rz* w wyrazach pokrewnych wymienia się na *r* *o*
 - C. pisownię tych wyrazów należy zapamiętać *e*
6. Wyrazy lub formy wyrazu, które uzasadniają pisownię *rz* w słowie *wzgórze*, to:
- A. pagórek, góra, wzgórek *r*
 - B. wzgórzu, wzgórzem, wzgórze *m*
 - C. nie ma takich wyrazów, pisownię tego słowa trzeba zapamiętać *t*
7. Wyrazy pokrewne do wyrazu *przybyli* to:
- A. przyszli, przybiegli *ł*
 - B. przybysz, przyjaciel *j*
 - C. przybysz, przybycie *z*

--	--	--	--	--	--	--

- księga zawierająca zbiór i opis herbów oraz rodowodów szlachty

Ż piszemy:

- gdy w innych formach danego wyrazu lub w wyrazach pokrewnych wymienia się na **g, dz, h, z, ź, s**, np. *trwożnie* – *trwoga*, *pieniązek* – *pieniądz*, *drużyna* – *druh*, *miażdżę* – *miazga*, *grozę* – *groźba*, *boży* – *boski*;
- po literach **r, l, ł, n**, np. *drzenie*, *ulżyć*, *łże*, *aranżacja*;
- w wielu wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *mżawka*, *żart*, *żagiel*, *żniwa*, *żółty*, *żurek*, *życie*, *życzenie*;
- w niektórych zakończeniach, np. *bagaż*, *garaż*, *młodzież*, *odzież*, *sprzedaż*, *witraż*.

Ż wymienne i ż niewymienne

17. Wybierz z ramki wyrazy, w których występuje **ż** wymienne, i wpisz je do diagramu. Po prawej stronie zapisz wyrazy uzasadniające ich pisownię.

koleżanka ważny bieżnia nóżka rożek garaż posążek żyła
mąż wstążka pożyczyć życie kałuża ośnieżony ryż
bagażnik wyż dyżur Paryż

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

18. Uzupełnij wolne miejsca odpowiednimi wyrazami.

ż : g

..... dłużej -

..... - odwaga

ż : s

..... - bliski

..... weźszy -

ż : dz

..... pieniężny -

..... - mosiądz

ż : z

..... - gwizdać

..... zmiażdżyć -

ż : ź

..... zagrożenie -

ż : h

..... drużynowa -

19. Uzupełnij zdania wyrazami z ramki tak, aby zawierały poprawne związki frazeologiczne.

żywe żarty różowe zboże pobożne życie mąż żelazo

Dosyć tego! się skończyły!

Zwiedziliście prawie cały świat. Nie męczycie was

..... na walizkach?

Ten chłopczyk to srebro.

Chciałabym, aby to było możliwe, ale to

tylko życzenia.

Zapłaciłeś za to jak za

Wszyscy jak jeden

głosowali na Mietka.

Nie zwlekaj! Kuj

póki gorące.

Iwona zawsze patrzy na świat przez

..... okulary.

20. Przyjrzyj się rysunkom i wpisz odpowiednie nazwy zwierząt, roślin, rzeczy i czynności. Wszystkie wyrazy powinny zawierać **ż**.

zwierzę:

roślina:

rzecz:

czynność:

21. Uzupełnij tekst wyrazami w odpowiedniej formie. Podkreśl te wyrazy, w których **ż** występuje po **n**, **l**, **r**.

mżawka można oranżada багаż uciążliwa
lżejszy kałuże narażać drżać

Rz, ż czy sz?

22. Uzupełnij porównania wyrazami zawierającymi **rz** lub **ż**.

Zamknął się jak **w** w skorupie.

P jak wół na malowane wrota.

B jak kura pazurem.

T się jak galareta.

Suchy jak **p**

W jak w ulu.

Syczy jak **a**

23. a) Uzupełnij przysłowia, wpisując **rz** lub **ż**.

Chłop st...ela, Pan Bóg kule nosi.

Byłoby lato dłu...sze, żeby nie zima.

Czego oczy nie widzą, tego sercu nie ...al.

Ka...da liszka swój ogonek chwali.

Wybiera się jak sójka za mo...e.

Z pró...nego i Salomon nie naleje.

Z nieprawego nabytku nie ma po...ytku.

Gdy serce nie chce, rozum nie pomo...e.

rz

ż

czego

żadnej

księgi

dobrocią

aby

nie

umiesz

zrobisz

tego

samego

radością

złością

tak

nie

masz

wskórasz

b) Odczytaj hasło. W tym celu przepisuj kolejno wyrazy znajdujące się w kolumnie odpowiadającej wpisanej przez siebie literze.

Hasło:

.....

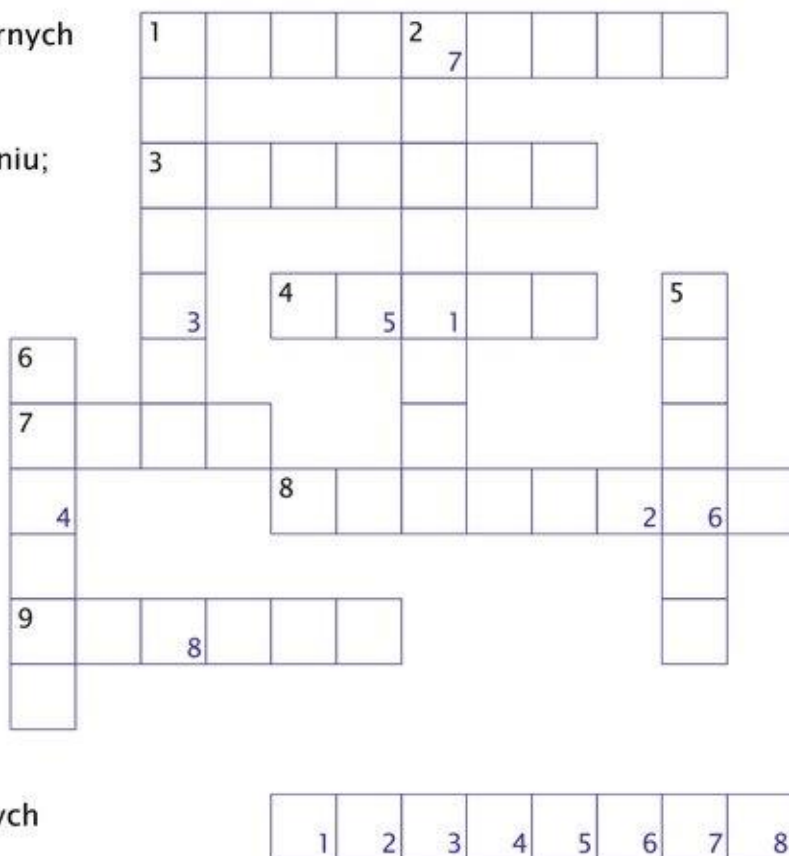
24. Rozwiąż krzyżówkę, a następnie odczytaj hasło.

Poziomo

- Krzew o czerwonych, czarnych lub białych owocach.
- Informować o czyimś niewłaściwym postępowaniu; donosić.
- Czas zbierania plonów.
- Inaczej dowcip.
- Na przykład kotleta na patelni.
- Podziemna część rośliny.

Pionowo

- Człowiek jadący pociągiem, autobusem, samochodem itp.
- Imię angielskiej królowej.
- Lepka wydzielina roślin iglastych, np. świerków.
- Pole po skoszeniu rosnących na nim zbóż; ściernisko.

25. Uzupełnij zdania, dobierając parami odpowiednie wyrazy.

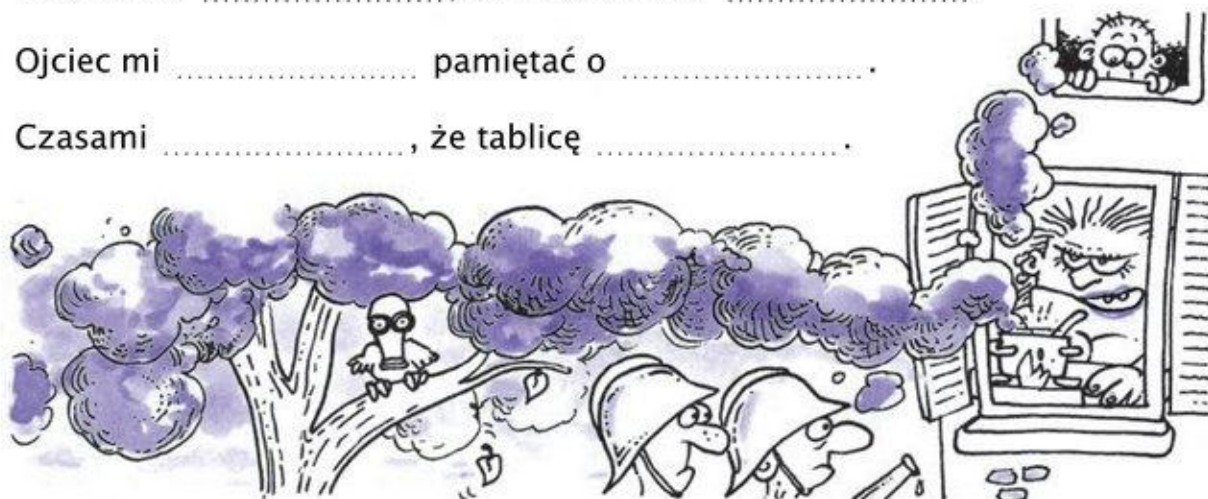
marzę mażę warzy waży wierzy wieży karze każe

Nikt przeszkadzać się nie, gdy Hanka zupę

Nikt mi nie, że mieszkam w

Ojciec mi pamiętać o

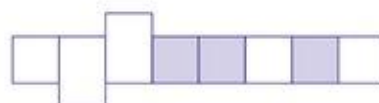
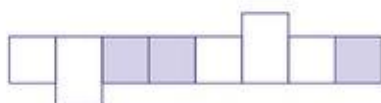
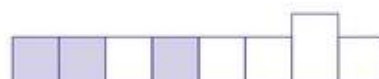
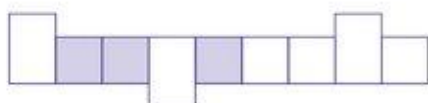
Czasami, że tablicę

26. Odgadnij wyrazy i wpisz je do diagramu według podanego wzoru.

p r z e ż y c i e

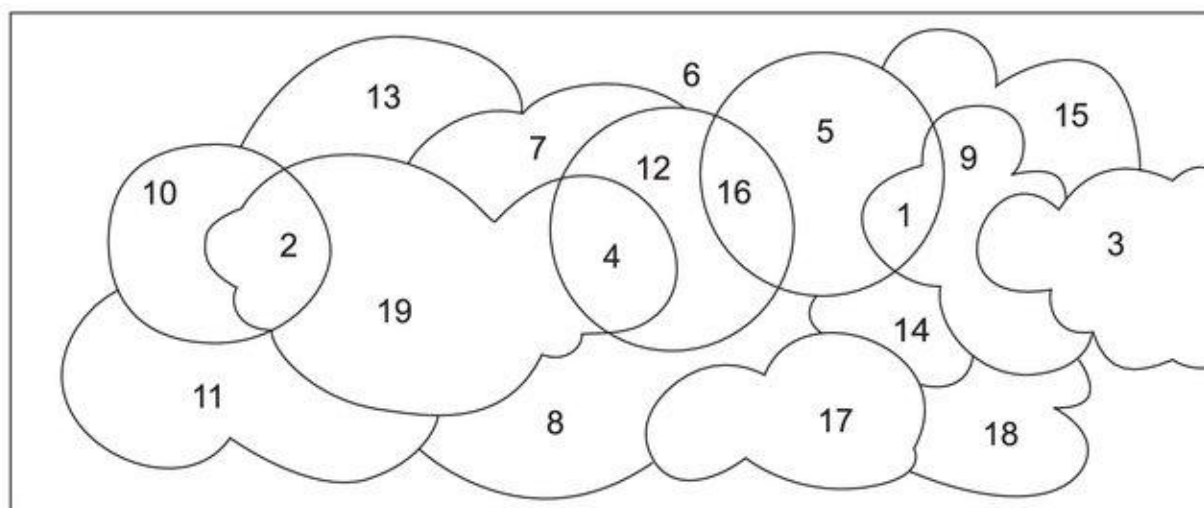

27. a) Wpisz **ż** lub **rz**.

Według staro¹ytnych opowieści Greków ka²dego ranka o świcie wy-
je³dzał na niebo tytan Helios. Wyobra⁴no go sobie jako młodego
mę⁵czyznę odzianego w zwiewne szaty, w koronie z promieni słonecz-
nych. Jego złocisty zap⁶ęg prowadzony przez cztery rumaki przemie⁷ał
nieboskłon od wschodu do zachodu. Często brano go na świadka p⁸ysiąg
i wyda⁹eń, ponieważ¹⁰ był uwa¹¹anym obserwatorem tego, co się działo
za dnia. Rydwan kończył bieg po p¹²eciwnej stronie dysku ziemskiego.
Aby nazajut¹³ znów rozbłysnąć na wschodzie, Helios nocą p¹⁴epływał
z nurtem wielkiej¹⁵eki zwanej Okeanos.

I tak wciąż¹⁶ trwa niekończąca się podró¹⁷ brata Jut¹⁸enki i Księ¹⁹yca.

b) Pokoloruj pola oznaczone cyframi znajdującymi się nad wyrazami zawierającymi **ż**.

28. a) Uzupełnij tekst, wpisując **rz**, **ż** lub **sz**.

Za siedmioma lasami, za siedmioma górami, tu¹ nad b²egiem mo³a
⁴ył sobie pewien człowiek. Miał bardzo zaciąg⁵ onę i t⁶y córki.
 Człowiek ów był p⁷czelarzem, a jego mał⁸onka w ogrodzie hodowała
 wa⁹ywa i kwiaty. Nazywano ją ¹⁰artobliwie królową ¹¹onkili. Ludzie ci
 wiedli spokojne, dostanie ¹²ycie, mieli wielu p¹³yjaciół i nie trwo¹⁴yli
 się o swoją p¹⁵yszłość. Obok ich domostwa mieszkał równie bogaty
 młyn¹⁶na¹⁷, którego jedyny syn wyruszył przed kilkoma laty w daleką
 podró¹⁷ i dotychczas nie powrócił. Samotny młynarz u¹⁸alał się nad
 swoim cię¹⁹kim losem i ma²⁰ył o szybkim powrocie syna.
 Pewnego dnia o zmie²¹chu sąsiedzi p²²echadzali się po pla²³y.
 – Na pró²⁴no wyczekuję ka²⁵dego dnia powrotu syna. Zg²⁶ytam ze
 zgryzoty zębami. Czy już mu nie zale²⁷y na starym ojcu?
 – Uwa²⁸am, że nie powinienes się smucić, ale ze w²⁹ystkich sił wie³⁰yć,
 że on wróci. Wtedy twoja tęsknota szybciej go sprowadzi do domu.
 Wtedy ojciec spoj³¹ał na taflę wody i dost³²egł w oddali biały ³³agiel.

b) Zaznacz litery według wzoru i odczytaj hasło.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
rz	M	I	C	A	S	Ś	Z	G	E	Ą	B	M	N	K	E	Z
ż	(N)	E	R	N	A	U	H	I	F	C	I	E	A	I	O	L
sz	R	T	S	Z	Y	I	W	H	C	D	E	Z	D	K	A	T

17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33
S	E	R	Ą	P	I	K	J	E	R	U	N	Y	O	Ś	C	Ć
A	S	T	Ó	S	T	W	Y	T	A	W	A	W	Z	Ń	L	I
B	Ż	E	G	I	R	Ś	O	P	W	Ą	M	Ł	A	N	I	K

Hasło:

Pisownia wyrazów z *ch i h*

Ch piszemy:

- gdy w wyrazach pokrewnych wymienia się na *sz*, np. *suchy* – *susza*, *blacha* – *blaszany*, *śmiech* – *śmieszny*, *głucho* – *głusza*;
- na końcu wyrazów, np. *dach*, *gmach*, *zuch*, *szkołach*, *pięknych*, *mądrych*, *szalonych*, *płytach*, *filmach*;

wyjątek: *druh*

- po spółgłosce *s*, np. *schudnąć*, *wschodni*, *schemat*, *schować*, *schadzka*, *schludny*;
- w wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *chodzić*, *choroba*, *chudy*, *chaber*, *chichot*, *choinka*, *chwalić*, *chryпка*, *chrust*, *chustka*, *chorągiew*, *chrzan*, *rachunek*, *tchórz*, *pochodnia*, *szlachta*, i w wielu innych.

1. Odczytaj i zapisz ukryte wyrazy (jest ich 10). Wybierz kilka z nich i ułóż w zeszyte dwie krótkie rymowanki.

2. Uzupełnij tekst, wpisując **-ach**, **-ech**, **-uch** lub **-ych**.

Na przedmieściu w pewnym domu
mieszkał sobie po kryjomu
pewien bardzo miły d.....,
dokazywał zaś za dwóch.
Nic nie mówił domownikom,
Że sprowadził się na str.....,
Nie pytając ich o zgodę.
Co dzień solił w kran..... wodę,
W szaf..... mieszał im ubrania,
Zmuszał dywan do latania.
A w podskok..... i w ukłon.....
Tańczył z miotłą po pokoj.....
Wszystkie krzesła poszły w r.....,
Takie żarty lubił d......
Dla rodzinki to nie śmi.....,
Ale najprawdziwszy p.....,
Kiedy cały dom zwariował,
A nasz d..... pod d..... się schował.

3. Do podanych wyrazów dopisz inne ich formy lub wyrazy pokrewne, w których zachodzi wymiana **ch** na **sz**.

węch -

cecha -

grzech -

śmiech -

Czechy -

piechur -

pociecha -

ruch -

strach -

czacha -

okruch -

łańcuch -

ropucha -

popłoch -

4. a) Uzupełnij tekst wybranymi z ramki wyrazami w odpowiedniej formie. We wpisanych do tekstu wyrazach podkreśl literę poprzedzającą **ch**.

wschodzić, schowek, zeschłże, schwytać, schrupać, schody, schować się

Nikt by nie uwierzył, co się tutaj działo. Wczoraj wieczorem odkryliśmy, że w klatce naszego pupilka Heliodora zostały tylko
wiórki – zwierzątka ani śladu. Rodzice oczywiście wpadli w panikę, jedynie dziadek zachował zimną krew i zarządził poszukiwania. Początkowo byłem pewny, że Heliodor pod łóżkiem albo za szafą i w najgorszym razie tapety babci, ale później zacząłem się martwić. Zaglądaliśmy we wszystkie zakamarki: na strych, pod, do i nic. Już traciliśmy nadzieję, gdy babcia, usiadłszy w swoim fotelu, spojrzała do koszyka z robótką. Okazało się, że ten mały spryciarz skrył się wśród babcinych kłębków wełny. Jakby tego było mało, nasz Heliodorek natychmiast czmychnął gdzieś pod łóżko, a potem za szafę. I wszyscy miotaliśmy się przez następną godzinę po domu, próbując go Kiedy zmęczony padłem na swoje łóżko, za oknem właśnie słońce. Nie wyobrażasz sobie, ile zamieszania może spowodować jedno małe zwierzątko.

b) Wypisz ze słownika ortograficznego pięć innych wyrazów, w których się pojawia połączenie **sch** na początku lub w środku wyrazu.

H piszemy:

- gdy w wyrazach pokrewnych wymienia się na **g**, **ż** lub **z**, np. *wahać się* – *waga*, *ważyć*, *brać* – *brać*, *druh* – *drużyna*;
- w wyrazach, których pisownię trzeba zapamiętać, np. *haft*, *hala*, *handel*, *halibut*, *huk*, *hojny*, *hańba*, *hak*, *hektolitr*, *hangar*, *hebel*, *herb*, *herbata*, *hymn*, *bohater*, *czyhać*, *filharmonia*, *mahoń*, *ohyda*, *Sahara*, i w wielu innych.

5. Dokończ rysunki i podpisz je wyrazami zawierającymi **h**.

6. Uzupełnij hasła wyrazami zaczynającymi się na **h**.

MALA

– znajdujący się w Azji najwyższy na Ziemi łańcuch górski.

PA

– państwo w Europie położone na Półwyspie Iberyjskim.

B

– ubiór zakonny, którego krój i kolor określają przepisy danego zakonu.

DUS

– mieszkaniec Indii.

DR

– w mitologii greckiej: potwór o wielu głowach, które odrastały po ścięciu; pokonany przez Heraklesa.

DRA

– wykwalifikowany robotnik wykonujący prace wodno-kanalizacyjne.

EJ

– melodia grana zwykle z wieży kościoła lub ratusza.

7. Rozwiąż rebusy.

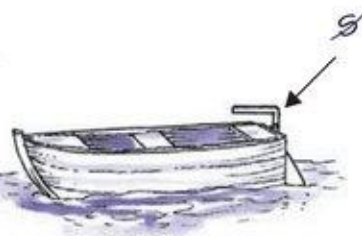
k=s

s=ć

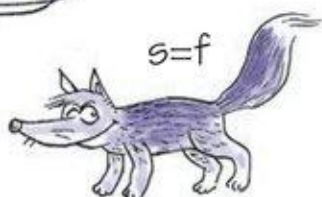

j=h

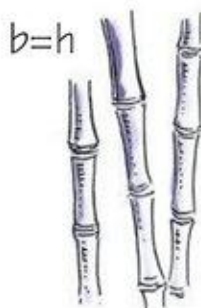

p=h

ś

s=f

b=h

s=r

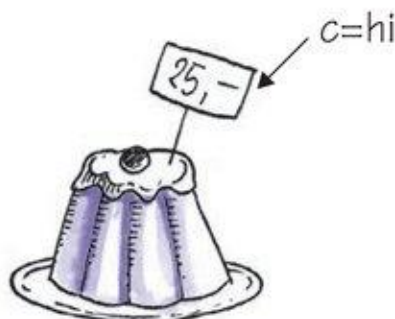
s=g

k=h

szy

c=hi

8. Wpisz wyrazy w odpowiednich miejscach. Pamiętaj o zachowaniu odpowiedniej formy.

huk huczeć humor hałasować haśło

Dlaczego wciąż muszę znosić twoje?!

Po spotkaniu kółka teatralnego od nowych pomysłów mi w głowie.

Jak zwykle mam roboty.

Drużynowy dał do wymarszu.

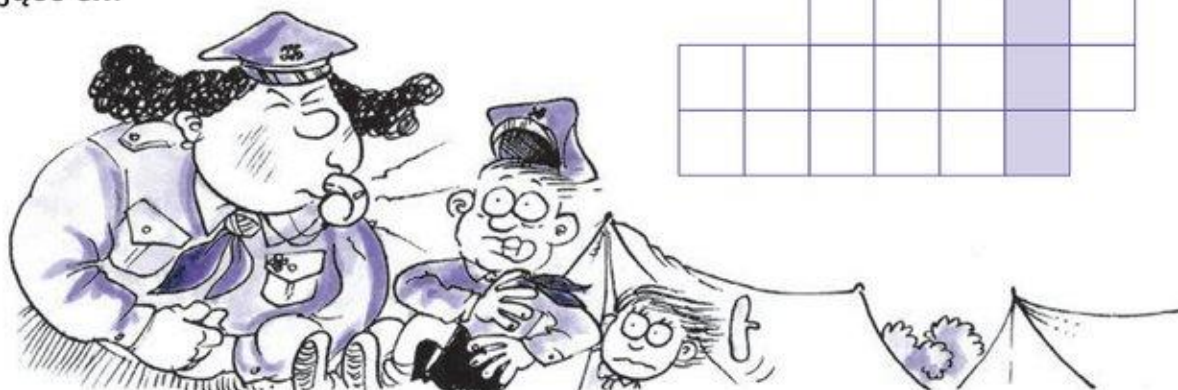
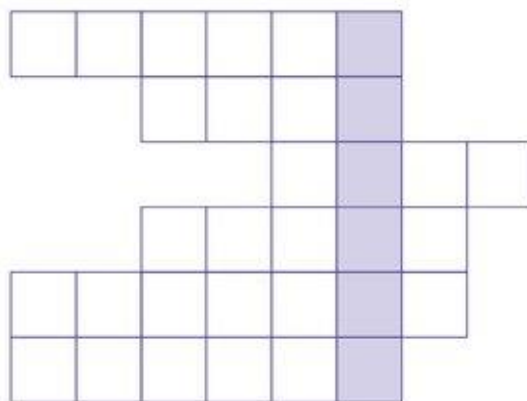
Czy musicie po nocy?

Ch czy h?

9. a) W każdym z poniższych wyrazów zastąp jedną literę, wpisując **h** lub **ch** tak, aby powstał nowy wyraz.

drabina -	top -	mina -
zawód -	kit -	parówka -
bór -	nuta -	obrona -
czytać -	masło -	grypa -
rum -	żołd -	rak -

b) Sprawdź, czy poprawnie wykonałeś powyższe zadanie. W tym celu wpisz kolejno (najpierw z lewej, potem ze środkowej, a następnie z prawej kolumny) do diagramu wyrazy zawierające **ch**.

10. Do podanych wyrazów dopisz wyrazy pokrewne zawierające **h** lub **ch**, które odpowiadają na poniższe pytania.

<i>co robić?</i>	<i>co?</i>	<i>jak?</i>	<i>jaki?</i>
<i>wahać się</i>			
.....	<i>chłodziarka</i>		
.....		<i>honorowo</i>	
.....			<i>wybuchowy</i>
<i>hałasować</i>			

11. Uzupełnij wypowiedzi bohaterów wyrazami z ramki.

hak huragan choroba harpun
horyzont chmura histeryzować
hamak schodzić

12. Na podstawie ilustracji odgadnij trzy bezokoliczniki zawierające **h** i trzy bezokoliczniki zawierające **ch**.

13. Znajdź na ilustracji wyrazy z **ch** oraz **h** i wpisz je w odpowiednich miejscach.

14. Znajdź w diagramie imiona herosów i bogów greckich, a następnie wpisz je w odpowiednich miejscach.

W	A	C	H	I	L	L	E	S	B	C	H	A
Z	I	E	L	E	M	A	C	H	A	R	E	N
Y	H	E	R	M	E	S	N	A	L	W	L	F
M	O	C	Z	A	R	S	O	D	S	G	I	H
G	A	J	A	R	I	L	K	E	C	Z	O	E
A	K	I	H	E	F	A	J	S	T	O	S	R
W	N	C	H	O	W	J	L	U	N	E	P	A

Przedstawiano go jako brodatego mężczyznę, trzymającego młot lub kowalskie obcęgi w dłoni.

Jego atrybutami były: kaduceusz, czyli złota laska opleciona przez węże, kapelusz z szerokim rondem i uskrzydłone sandały.

Najdzielniejszy wojownik w obozie greckim pod Troją; jego ciało z wyjątkiem pięty było odporne na rany.

Wyobrażano sobie, że wyjeżdża na niebo w swym rydwanie zaprzężonym w ręce rumaki, a jego oczy patrzą na świat i wszystko widzą.

Bóg mrocznego świata podziemi, rządził duszami zmarłych.

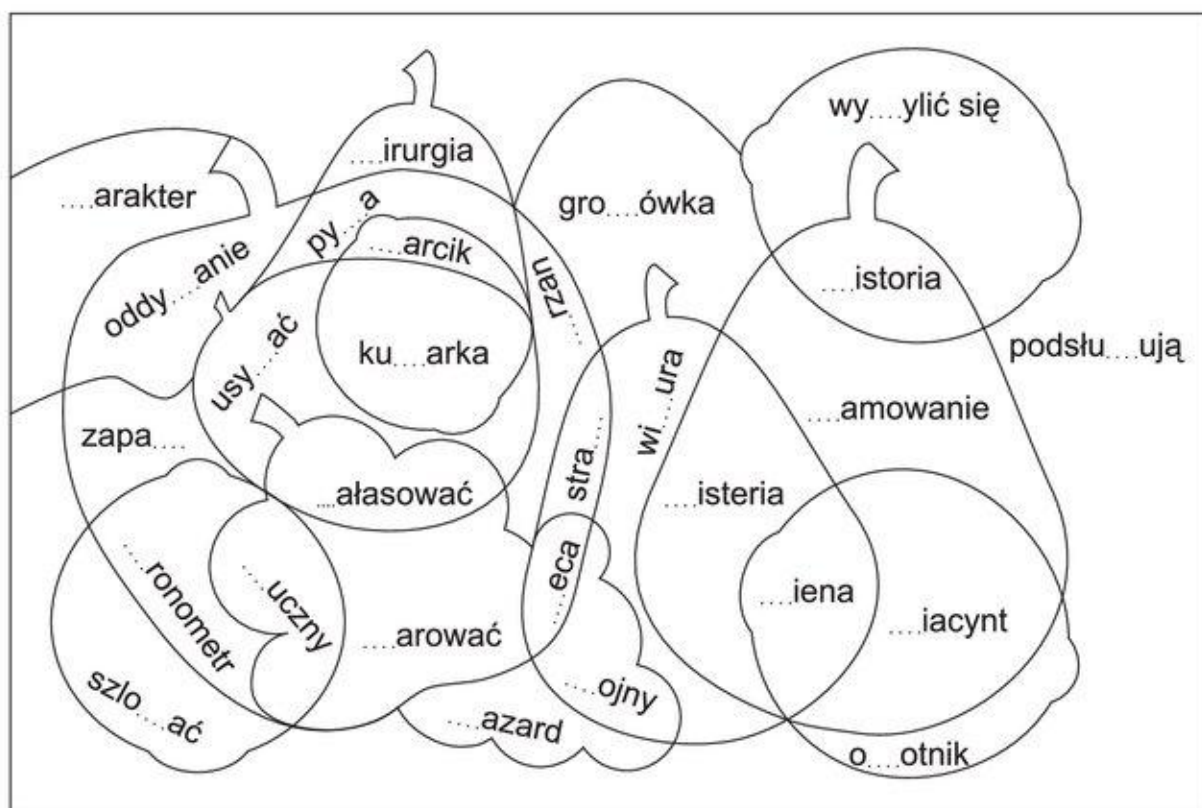

15. Zapisz jak najwięcej imion zawierających **h** lub **ch**. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika ortograficznego.

W wyrazach , , ,
piszemy **ch**, ponieważ wymienia się na **sz**.

46

17. a) Uzupełnij poniższe wyrazy, wpisując **h** lub **ch**, a następnie pokoloruj pola z wyrazami z **h** na zielono, a z **ch** - na pomarańczowo.

b) Napisz opowiadanie, wykorzystując jak najwięcej wyrazów z kolorowanki.

18. a) Wpisz **ch** lub **h**.

Morze sięga ^H...oryzontu. Nasz ja ^C...t sunie pod bez ^A...murnym niebem. Ma-
szyna ci ^N...utko ^E...uczy, a delikatne podmu ^L...y wiatru rozwiewają włosy.
Zazwyczaj pło ^O...liwe albatrosy po ^N...ylają ze spokojem długie dzioby ni-
czym ^R...alabardy. A może by tak ^A...alibuta? ^F...ełbie lśnią w mała ^S...itowej
tafli jak diamenty. W oddali widać półwysep ^L...el i ^E...aty rybaków. Nie
sły ^T...ać ^D...armideru roz ^Y...ukanych plażowiczów. Żadny ^O...problemów,
tylko bła ^K...ostki...

- Joa ^J...mie, wstawaj, spóźnisz się do pracy w ^A...urtowni...

b) Litery znajdujące się nad wyrazami zawierającymi **h** wpisz kolejno w wyznaczonych polach i odczytaj hasło.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

- nauka o herbach

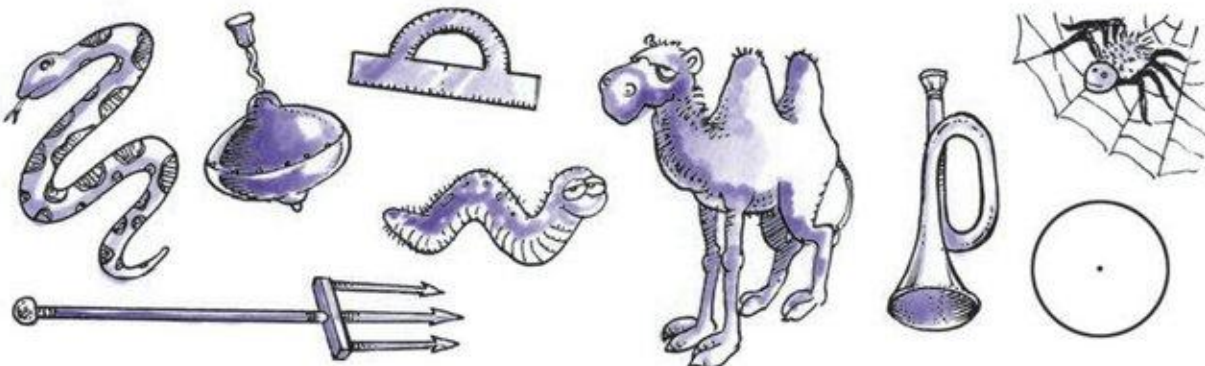
Pisownia *ą, ę, em,* wyrazów z *en, om, on*

Ą i *ę* piszemy przeważnie w wyrazach pochodzenia rodzimego, np. *dąb, krąg, gąszcz, kąt, pociąg, wąsy*. W takich wyrazach samogłoski *ą* i *ę* często wymieniają się wzajemnie w różnych formach wyrazu lub w wyrazach pokrewnych, np. *trąbka – trębacz, dąb – dęby, gęsty – gąszcz*.

Ą piszemy:

- w zakończeniach niektórych czasowników nieosobowych, np. *odpocząć, zasnąć, stanąć, wziąć, spłonąć*;
- przed *ł* w niektórych zakończeniach czasowników osobowych czasu przeszłego, np. *pragnąłem, zdjąłem, usnąłem, stanąłem*;
- na końcu czasowników w 3. osobie liczby mnogiej w czasie teraźniejszym, np. *piszą, kłócą*, i w formie prostej czasu przyszłego, np. *przyjdą, zapłacą, zatańczą*;
- na końcu rzeczowników i przymiotników w narzędniku liczby pojedynczej, np. *wspaniałą książką, szlachetną dziewczyną, trudną maturą*;
- na końcu przymiotników w bierniku i narzędniku liczby pojedynczej, np. *dobrą książkę, z wesołą koleżanką*.

1. Przyjrzyj się rysunkom i wypisz nazwy zwierząt, rzeczy i pojęć. Wszystkie wyrazy powinny zawierać *ą*.

Ę piszemy:

- przed **f** i **l** w niektórych zakończeniach czasowników osobowych czasu przeszłego liczby pojedynczej i mnogiej, np. *wzięłam, rozwinęło, cofnęliśmy, zaczęły, uśmiechnęliśmy się*;
- na końcu wielu czasowników w 1. osobie liczby pojedynczej w czasie teraźniejszym, np. *idę, maluję, niosę*, oraz w formie prostej czasu przyszłego, np. *zapiszę, przyślę, rozpocznę*;

Uwaga. Czasowniki *umiem, rozumiem, wiem* piszemy tak, jak je wymawiamy.

- na końcu niektórych rzeczowników rodzaju nijakiego, np. *imię, strzemię, szczenię, ramię, plemię*;
- na końcu rzeczowników rodzaju męskiego i żeńskiego w bierniku liczby pojedynczej, np. *kolegę, głowę, duszę, piłkę, grę*;

wyjątek: *panią*

- na końcu takich wyrazów, jak *się, cię*.

2. a) Podpisz rysunki wyrazami kończącymi się na **ę**.

b) Ułóż zdanie zawierające dwa wpisane przez ciebie wyrazy.

Pisownia q i ę

3. Uzupełnij zdania odpowiednimi wyrazami w liczbie mnogiej.

kurczę orle niemowlę zwierzę kocię prosię

Ruda kotka karmiła czworo

Na podwórku od rana słysząc gdakanie

Kilkoro zaczęło płakać.

Wysoko na skale zauważyliśmy gniazdo

Wypuszczono na wolność dwoje dzikich

Wytresowano kilkoro do ekranizacji bajki *Trzy świnki*.

4. Popraw SMS-a tak, aby zawierał polskie litery.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

5. Ułóż zdania z **q** i **ę** w zakończeniach wyrazów według wzoru.

ę a a *Idę przez park ładną aleją.*

a a a

ę ę ę

a ę a

6. Przeredaguj podane zdania, zachowując podobne znaczenie i wykorzystując odpowiednie związki frazeologiczne.

przymknąć oczy wziąć nogi za pas stanąć jak wryty
połknąć haczyk zniknąć w drzwiach zdjąć kamień z serca
wziąć pod skrzydła spocząć na laurach

Chłopcy czym prędzej uciekli.

.....

Znów się dałem oszukać.

.....

Po ostatnich sukcesach przestałem trenować.

.....

Trener zaopiekował się najmłodszymi zawodnikami.

.....

Uczniowie opuścili salę gimnastyczną.

.....

Nauczyciel nie zwrócił uwagi na moje złe zachowanie.

.....

.....

Zaskoczony zatrzymałem się na widok spadającej lawiny.

.....

.....

Bardzo ci dziękuję, uwolniłaś mnie od trosk.

.....

.....

7. Uzupełnij zdania wybranymi z ramki czasownikami w czasie przeszłym w odpowiedniej liczbie i rodzaju.

stanąć podjąć przebrnąć wziąć pragnąć pociągnąć
poślizgnąć krzyknąć zacząć zatrzęsnąć

Zosia decyzję.

– Wyruszamy.

Wspólnie z bratem potrzebny ekwipunek i założyli plecaki.

– Od dawna zdobyć szczyt Pękniętego Wierchu – powiedział

Marek i z trudem przez przedpokój,

jeszcze na chwilę w progu łazienki, aby ochłoniąć i przemyć twarz.

Potem strome stopnie klatki schodowej i ledwo się drzwi,

..... się i za

sobą siostrę.

– Koniec wyprawy –

z przejściem Zosia. – Wszystko na nic.

Już planować na-

stępną wyprawę. Musi tylko wyle-

czyć skręconą nogę.

8. Dopisz takie wyrazy pokrewne, aby **a** wymieniło się na **ę** lub odwrotnie.

mądrość –
rzeczownik

pojęcie –
czasownik

sędzia –
czasownik

węch –
czasownik

ziąb –
czasownik

pajęczyna –
rzeczownik

pieniądz –
przymiotnik

pieczęć –
rzeczownik

mężny –
rzeczownik

błąd –
przymiotnik

Om piszemy w końcówce celownika liczby mnogiej prawie wszystkich rzeczowników, np. *podręcznikom, uczennicom, krzesłom, chłopakom, paniom*.

Om czy o?

9. a) Uzupełnij pary zdań rzeczownikami w odpowiedniej formie. Podkreśl rzeczowniki wpisane w liczbie mnogiej.

jabłoń

Podciąłem gałąź trzem w sadzie.

Odpoczywałam pod starą

uliczka

Do szkoły chodzę tą samą

Przyglądaliśmy się brukowanym Starego Miasta.

dziewczyna

Obiecaliśmy naszym, że zorganizujemy dyskotekę.

Widziałem cię z piękną

wieża

Zrobiłem zdjęcie strzelistym
..... katedry.

Obiad zjedliśmy w barze „Pod
krzywą”.

b) Ułóż zdania z rzeczownikami: *maską, maskom, budowlą, budowlom*.

.....

.....

.....

.....

Em, en, om, on piszemy w wyrazach pochodzenia obcego, czyli w wyrazach zapożyczonych, np. *kombinacja, temperatura, pensja, stempel, moment, kontaktować się, kontrola, koncert, remanent, kalendarz, konkurencja, kondygnacja*.

Em, en, om, on czy q, ę?

10. a) Dopasuj pojęcia do definicji i wpisz we właściwych miejscach wyrazy z ramki. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika języka polskiego.

sentencja konwersacja emblemat konsekwencje sensacja front
kompan kompas kondygnacja konstytucja

- - zbiór ogólnych zasad i najważniejszych praw państwa
- - zdanie wyrażające ogólną myśl o charakterze moralnym lub filozoficznym
- - umiejętność prowadzenia rozmowy; wymiana zdań lub nauka języka obcego polegająca na ćwiczeniach w rozmowie
- - przyrząd do wyznaczania kierunków świata za pomocą igły magnetycznej
- - skutki, zwykle nieprzyjemne, jakiegoś czynu, zdarzenia lub stanu
- - przedmiot symbolizujący jakieś pojęcie, ideę, cechę lub czynność
- - silne wrażenie spowodowane zaskakującym wydarzeniem, niezwykłą wiadomością
- - kolega, współtowarzysz zabawy
- - przód kamienicy, pałacu lub innego budynku
- - jeden poziom w budynku, piętro

 b) Ułóż zdania z powyższymi wyrazami.

kalendardfkapięknymtrpostępbajutkempingodsoluzonkilorkapacjentgłwążilghoryzonturypontonjadkapielfotzarnętarikoncentratchorpieśćetękakombineznozytmękaszkogałęzierybawolontariuszgrzekontrolatebionajwiększyigłwstrętszcz

12. Ułóż zdania z podanymi wyrazami.

13. Dopisz odpowiednie wyrazy zawierające *q*, *ę* lub *en*, *om*.

nastroić

zwodować

wydobywać

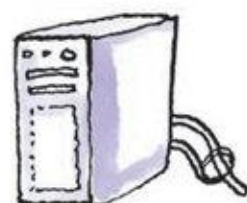
wziąć

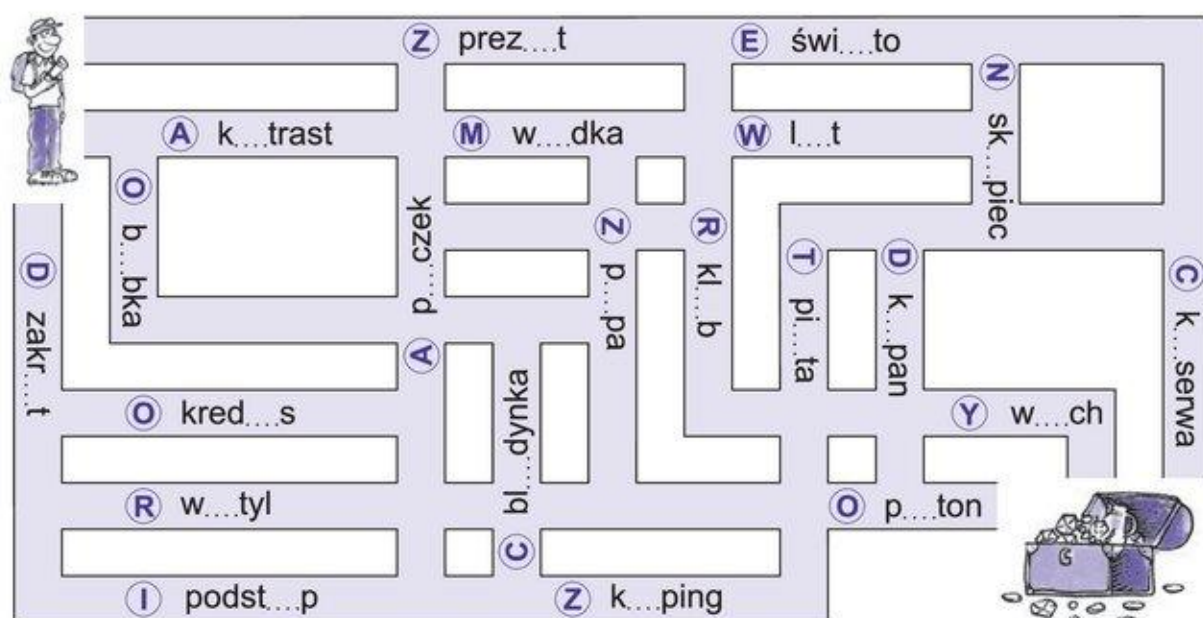
zjeść

włączyć

14. a) Wpisz *q*, *ę*, *em*, *en*, *om*, *on*. Droga, na której zapisano wyrazy zawierające *q* i *ę*, zaprowadzi cię do skarbu.

b) Wypisz litery znajdujące się obok wyrazów, do których należało wpisać *q* lub *ę*, i odczytaj hasło.

Hasło:

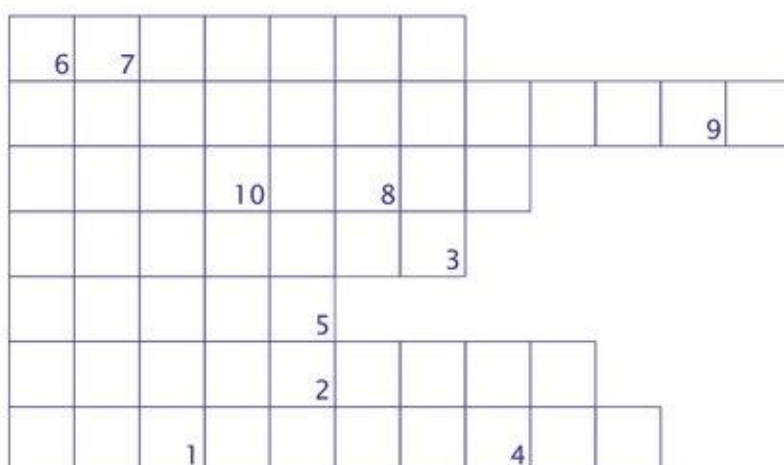
15. a) Wpisz **q, ę, en, om, on**.

Kiedy Herakles wykonał jedenast... prac..., Eurysteusz zaczął... przemyśli-
wać, jak na zawsze si... go pozbyć. Niech zst...pi do Tartaru, sk...d nikt
jeszcze nie powrócił, i sprowadzi Cerbera.

Herakles z zadum... i t...sknot... zerkn...ł na zachodz...ce słońce.
Skazany na niechybn... kl...sk..., pod...żył do Tajnaroś. Znajdowała
si... tam zakl...ta pieczara, sk...d wiodła droga do piekieł. Dochodziły
stamt...d lam...ty zmarłych, lecz Herakles się nie ul...kł i nie ba-
cząc na k...sekwencje, uzbrojony wtargn...ł do Hadesu. W mom...cie
gdy stan...ł w podziemiach, zaskoczone cienie, upiory i inne m...stra
zacz...ły uciekać. Herkules ranił strzał... Hadesa, a legendarny Cerber
zaszył się w najmroczniejszym zak...tku piekieł. Heros jednak zdołał
odnaleźć psa i go pochwycić. Wówczas Eurysteusz poj...ł, że
dalsze próby zgładzenia Heraklesa nie maj...s...su
i zdobył się na k...promis. Zbrakło mu argu-
m...tów, toteż uznał jego dwunast...pracę
za wykonaną, a tym samym pokut...za speł-
nioną. Kazał też uwolnić Cerbera, który czym
pr...dzej znikn...ł w czeluściach Tartaru,
chroniąc się przed blaskiem słońca.

b) Wpisz kolejno do diagramu wyrazy zawierające **en, om** i **on**.

Hasło:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

16. a) Uzupełnij wyrazy odpowiednimi literami. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika ortograficznego.

k...puter z k...solą dziewi...tnastowieczną w...dkę
k...fortowy apartam...t w...tylator k...ferencyjny
pi...ć tr...bek i b...bnów szcz...śliwe szczeni...ta
pami...tnik w...gierskiego podróżnika k...trabas, wiol...czelę
segm...t z renesansowymi ornam...tami

b) Wpisz powyższe sformułowania w odpowiednich działach ogłoszeń. W rubryce „Kupię” zapisz związki zawierające **en**, **om**, **on**, a w rubryce „Sprzedam” – zawierające **q** i **ę**.

Kupię	Sprzedam

17. Uzupełnij tekst, wpisując brakujące litery.

Rozdzielna lub łączna pisownia przeczenia *nie*

Przeczenie ***nie*** piszemy oddzielnie z:

- czasownikami w formie osobowej, np. *nie piszę, nie ma, nie chcemy, nie żałuj*;
- bezokolicznikami, np. *nie walczyć, nie zdążyć, nie wziąć*;
- wyrazami o znaczeniu czasownikowym, np. *nie brak, nie można, nie wolno, nie wiadomo, nie warto, nie trzeba*;
- czasownikami w formie bezosobowej zakończonymi na **-no**, **-to**, np. *nie widziano, nie zachęcano, nie otwarto, nie wykryto*.

Uwaga. Wyrazy *niepokoić, niedomagać, nienawidzić, niewolić* zawsze piszemy łącznie.

Przeczenie ***nie*** piszemy łącznie z:

- rzeczownikami, np. *nieprzyjaciół, niebezpieczeństwo, niecierpliwość, nie-doświadczenie, niepalenie, nieprzygotowanie*.

Nie z czasownikami i rzeczownikami

1. Uzupełnij zdania, wpisując wyróżnione wyrazy wraz z przeczeniem ***nie***.

DOBRE RADY DLA TURYSTÓW W GÓRACH

- z wyznaczonych szlaków.
zbaczaj
- o odpowiedniej odzieży, wygodnym obuwiu i telefonie komórkowym.
zapominaj
- Dzwon, jeśli się znajdziesz w
bezpieczeństwo
- informacji o trasie wycieczki może być tragiczne w skutkach.
pozostawienie

2. a) Uzupełnij tabliczki, wpisując wyrazy z ramki z przeczeniem **nie**.

siadać dotykać wychylać się pisać deptać drażnić

b) W dymkach występują czasowniki, w których **nie** nie jest przeczeniem, dlatego obowiązuje pisownia łączna. Zaznacz je i ułóż z nimi krótki wiersz.

3. Dopisz do wyrazów przeczenie **nie** razem lub osobno.

4. Zastąp podane wyrazy czasownikami, które z **nie** zawsze piszemy łącznie.

5. Dopasuj wyrazy z ramki do haseł i wpisz je do krzyżówki.

nieuwaga niespodzianka niezawodność niepokój nietolerancja
nieobecność nieśmiałość nieporządek nieufność

1. Roztargnienie

2. Trwoga

3. Podejrzliwość

4. Wstydlliwość

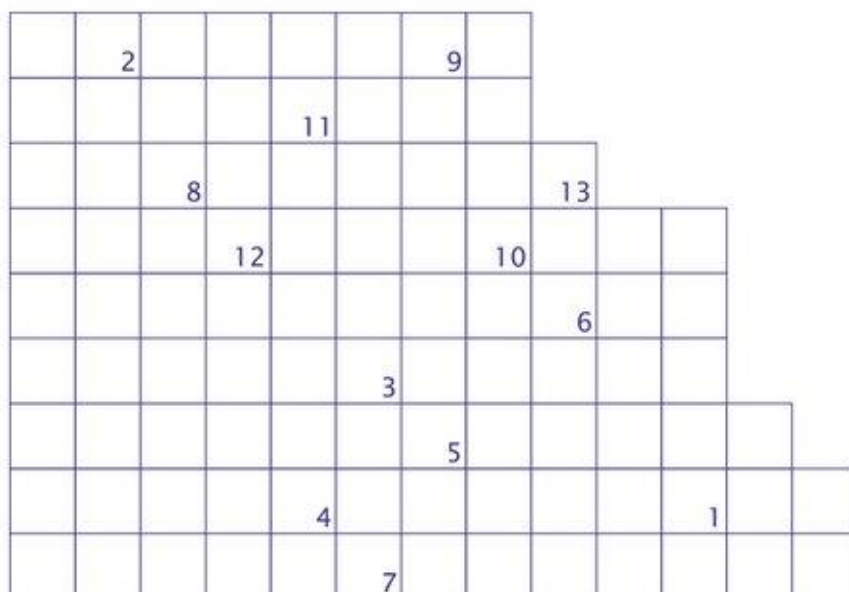
5. Rozgardiasz

6. Absencja

7. Pewność

8. Zaskoczenie

9. Dyskryminacja

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 – niezależność jednego państwa (narodu) od innych państw w sprawach wewnętrznych i stosunkach zewnętrznych; niezawisłość, suwerenność, wolność

6. Uzupełnij nagłówki odpowiednimi wyrazami z ramki, dopisując do nich przeczenie **nie**. Tylko dwa z nich należy zapisać łącznie z przeczeniem **nie**.

uzgodniono przestrzeganie bezpieczeństwo wmurowano
zaufano odkryto brak wiadomo

**Czy naszej planecie
grozi**?

Afera w Łodzi.
..... kamienia
węgielnego pod nowy stadion.

Wciąż tajemnicy Bursztynowej Komnaty.

**Na razie
.....
stanowisk.**

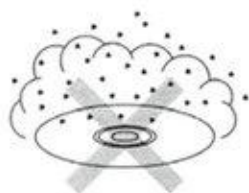
Dlaczego
odpowiedniemu człowiekowi?

**Na szczęście
.....
informacji na temat
egzaminów.**

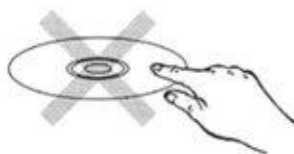
.....
**zakazów doprowadziło
do katastrofy.**

....., kto zostanie zwycięzcą.

7. Na rysunkach przedstawiono zasady obchodzenia się z płytą CD. Sformułuj je, używając wyrazów z przeczeniem **nie**.

.....
.....

.....
.....

.....
.....

.....
.....

Przeczenie **nie** piszemy łącznie z:

- przymiotnikami w stopniu równym, np. *niełatwy, niekorzystny, nieważny*;
- przysłówkami w stopniu równym utworzonymi od przymiotników, np. *nieźle, niewątpliwie, niespokojnie*.

Przeczenie **nie** piszemy oddzielnie z:

- przysłówkami nie pochodzącymi od przymiotników, np. *nie zawsze, nie tylko, nie bardzo, nie całkiem, nie zaraz, nie jutro, nie dosyć*;

wyjątki:

nieraz, niezbyt

- przymiotnikami i przysłówkami w stopniu wyższym i najwyższym, np. *nie lepszy, nie najzdrowszy, nie lepiej, nie najpiękniej*.

Nie z przymiotnikami i przysłówkami

8. Zapisz przymiotniki z przeczeniem **nie** mające znaczenie podobne do podanych.

zły -

stary -

mały -

bliski -

głupi -

trudny -

lekkomyślny -

brzydki -

9. Wpisz odpowiednie wyrazy z przeczeniem **nie**.

czasownik

rzeczownik

przymiotnik

przysówek

nie zgodzić się

niezgoda

niezgodny

niezgodnie

winić

zależność

ważny

widzialnie

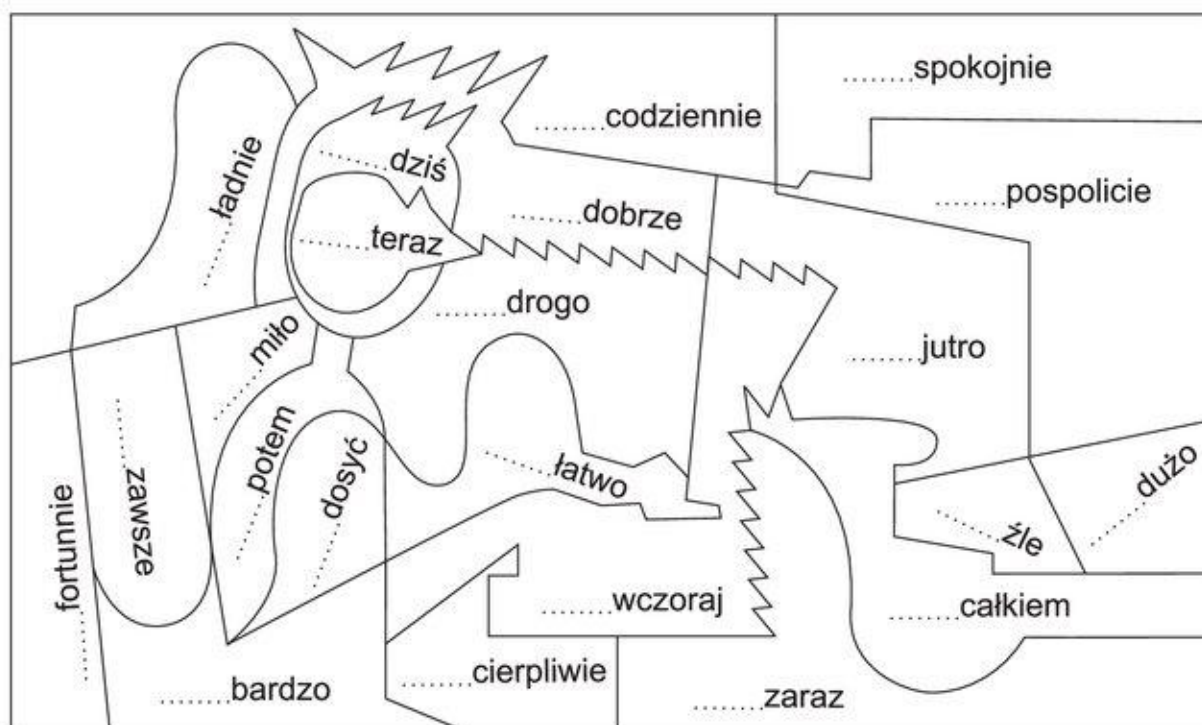
10. Wypisz ze słownika ortograficznego pięć przysłówków pisanych łącznie z **nie**. Obok zapisz przymiotniki, od których pochodzą te wyrazy.

przysłówkek

przymiotnik,
od którego powstał przysówek

.....	-	
.....	-	
.....	-	
.....	-	
.....	-	

11. a) Do podanych wyrazów dopisz przeczenie **nie**. Zamaluj na zielono pola z przysłówkami, które z przeczeniem **nie** zapisałeś razem, a na niebiesko – z wyrazami, w których przeczenie **nie** zapisałeś osobno.

b) Uzupełnij zdania.

Przysłówki pokolorowane na zielono piszemy łącznie, ponieważ

.....

Przysłówki pokolorowane na niebiesko piszemy oddzielnie, ponieważ

.....

12. Wypisz z wiersza przymiotniki w stopniu wyższym i najwyższym występujące z przeczeniem **nie** i utwórz od nich przysłówki również zawierające przeczenie **nie**.

Nie najszybszy jestem w klasie,
choć nie najwolniejszy, zda się.
Jestem także nie najwyższy,
choć, rzecz mogę, nie najniższy.
Średniak ze mnie jest niewinny,
nie lepszy, nie gorszy od innych.

..... nie najszybszy - nie najszybciej
..... -
..... -
..... -
..... -
..... -

13. Zastąp wyróżnione frazeologizmy odpowiednimi wyrazami lub sformułowaniami z przeczeniem **nie**.

Kemping znajduje się **o rzut kamieniem** stąd.

.....

Na matematyce **siedziałem jak na tureckim kazaniu**.

.....

Zjadłeś **tyle, co kot napłakał**.

.....

Drugi odtwarzacz DVD jest nam **potrzebny jak dziura w moście**.

.....

Piszesz **jak kura pazurem**.

.....

Przeczenie **nie** piszemy oddzielnie z:

- liczebnikami, np. *nie raz, nie dwa, nie tysiąc, nie czwarty, nie ósma, nie troje, nie dwanaścioro, nie kilka, nie kilkoro.*

wyjątki:

łącznie z przeczeniem **nie** piszemy takie liczebniki, jak: *niejeden* (w znaczeniu *wielu, ten, ów*), *niewiele, nieraz* (w znaczeniu *często*)

Nie z liczebnikami

14. a) Dopisz przeczenie **nie**.

	razem osobno	
..... raz się zastanawiałem, jakie wybrać gimnazjum.	N	B
..... raz, nie dwa występowałam na szkolnych akademiach.	E	I
Przeżyłem jedną przygodę.	E	C
..... wiele osób o tym słyszało.	M	Z
..... pierwszy raz się pomyliłam.	I	A
Zarobiłem sto, lecz dwieście złotych.	A	L

b) Wypisz odpowiednie litery znajdujące się obok zdań i z powstałym wyrazem ułóż zdanie.

Hasło: – prawie (że), nieomal

15. Uzupełnij przysłowia wyrazami z przeczeniem **nie**. Cztery wyrazy pisze się z przeczeniem **nie** łącznie.

Co za dużo, to
..... pada jabłko od jabłoni.
..... hop, póki
Strzeż się, unikniesz szkody.
..... drugiemu, co tobie

16. a) Uzupełnij tekst, wpisując podane wyrazy z przeczeniem **nie** razem lub osobno.

Lukowo, 11.02.05

Droga Mamo!

Mogłabyś mi zarzucić, że dobrym zwyczajom i za-
niedbuję Cię, milcząc tak długo. Jestem tutaj od
Zatrzymałem się w schronisku da-
leko Góry. się do Ciebie, ponieważ
linia telefoniczna jest zerwana, a przez zgubiłem
komórkę. W niedzielę zeszła lawina i skutecznie
unieruchomiła nas w schronisku. pod uwagę ta-
kich komplikacji. Od dwóch dni na stoku, spędzam
czas, czytając książkę. Ratownicy nas jeszcze,
kiedy trasy narciarskie będą bezpieczne. Teraz
minęło, więc bądź spokojna. raz byłem sam z dala
od domu. Niczego mi Mimo
okoliczności wśród narciarzy i turystów panuje wręcz rodzinna
atmosfera, a obsługa dwoi się i troi, abyśmy się dobrze czuli w tych
..... warunkach. Pozdrawiam gorąco
i przepraszam za pismo.
.....

Franek

b) Wpisz kolejno pierwsze litery wyrazów pisanych osobno z przeczeniem **nie**, a dowiesz się, jaki tytuł ma książka czytana przez Franka.

--	--	--	--	--	--

17. Wpisz w odpowiednich miejscach podane wyrazy z przeczeniem **nie** razem lub osobno.

18. a) Uzupełnij tekst wyrazami z przeczeniem **nie**. Wyrazy te zapisano w takiej kolejności, w jakiej występują w tekście.

pierwszy skomplikowany wielu
ma przewodzi stygnie nagrzewa
trudno tylko zbędny źle wysokie wątpliwie wielkiego

Nieodzowność w wielu sytuacjach i prostota – to cechy tego dziewiętnasto-wiecznego wynalazku. raz się okazuje, że to, co proste, jest genialne.

Jest w swojej budowie. Składa się z części – kubka, korka i pojemnika zbudowanego z podwójnych ścianek. Między ściankami znajduje się pusta przestrzeń, w której nawet powietrza. Próżnia ciepła, więc płyn zamknięty w nim przez długi czas zachowuje stałą temperaturę – ani się

..... udowodnić, że jest to praktyczny, ale i przedmiot. służy w trudnych sytuacjach. Spróbujcie bowiem wyruszyć zimą w góry, nawet, a wtedy przekonacie się o zaletach tego wynalazku.

b) Zaznacz poprawne odpowiedzi, a następnie zapisz hasło, wpisując kolejno litery zamieszczone przy prawidłowych odpowiedziach.

1. Z wyrazem *pierwszy* przeczenie **nie** piszemy:

- A. czasami razem, a czasami osobno *S*
- B. razem, ponieważ jest to przymiotnik *B*
- C. osobno, ponieważ jest to liczebnik *T*

2. Z wyrazem *trudno* przeczenie **nie** piszemy:

- A. osobno, ponieważ jest to przysłówek *A*
- B. razem, ponieważ tak się pisze **nie** ze wszystkimi przysłówkami *O*
- C. razem, ponieważ jest to przysłówek utworzony od przymiotnika *E*

3. Wyraz z **nie** z pierwszego zdania można by dopisać do szeregu:

- A. niepewność, nieskończoność, niedosyt *R*
- B. niezastąpiony, nieodzowny, nieskomplikowany *L*
- C. nie odezwano się, nie odkryto, nie wynaleziono *K*

4. Przysłówek z przeczeniem **nie** z ostatniego zdania można by zastąpić słowem:

- A. niechętnie *N*
- B. niechybnie *M*
- C. niespodziewanie *G*

5. Wyrazów pisanych osobno z przeczeniem **nie** jest w tekście:

- A. 6 *O*
- B. 8 *A*
- C. 10 *I*

6. Zapis wyrazu *nie•źle* w słowniku ortograficznym oznacza, że:

- A. wyraz ten piszemy razem z **nie**, a kropka oznacza sugerowane miejsce podziału wyrazu przy przenoszeniu *S*
- B. wyraz ten w zależności od kontekstu raz piszemy oddzielnie z **nie**, a raz – łącznie *F*
- C. wyraz ten piszemy z **nie** oddzielnie *N*

Hasło:

--	--	--	--	--	--

19. a) Dopisz **nie** razem lub osobno.

Żył sobie drwał ubogi, a^U zwykle pracowity.^B miał nikogo. Mieszkał samotnie w^D wielkiej chatynce,^A daleko rwącej i głębokiej rzeki. Każdego ranka przeprowiał się^Ł dużą, chybotliwą łódką na drugi brzeg.^U zważał na^O dogodności i^C bezpieczeństwa. Pracował przy wyrębie lasu. Pewnego razu w drodze powrotnej łódka^I spodziewanie się przechyliła i siekiera drwala wypadła za burtę.

Co za^S szczęście! Drwał bezradnie spoglądał w toń. Wtem^I oczekiwanie wynurzyła się przedziwna postać. Była to syrena,

która trzymała w dłoni szczerozłoty topór wysadzany rubinami. Skarb! Drwał^S dowierzał własnym oczom.^A przyjął jednak czegoś,

co^G należało do niego. W tym momencie^E wymownie piękna syrena znik-

nęła wśród fal. Drwał dopłynął do brzegu i ze zdumieniem zobaczył, że^P czeka na niego

uboga chatka, lecz wspaniały pałac. Zrozumiał, że to nagroda za to, iż był uczciwy.

.....^K wiadomo, czy wydarzyło się to naprawdę, czy też nie.

b) Wpisz litery znajdujące się nad tymi wyrazami, które z **nie** zapisałeś razem.

Hasło:

--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Rozdzielna lub łączna pisownia cząstek *-bym, -byś, -by*

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy łącznie:

- z czasownikami w formie osobowej, np. *życzyłbym, wróciłobyśmy*;
- gdy wchodzi w skład spójników, np. *aby, żeby, gdyby, jeśliby, choćby*;
- z wyrazami typu: *niby, czyżby, niechby, jakoby, byleby, oby*.

Cząstki *-bym, -byś, -by, -byśmy, -byście* piszemy rozdzielnie:

- po czasownikach w formie nieosobowej:
 - po bezokolicznikach, np. *Powtórzyć bym tego nie umiała*;
 - po formach zakończonych na *-no, -to*, np. *Zamknięto by wszystkie sklepy. Zrobiono by to za nas*;
- po takich wyrazach, jak: *można, niepodobna, trzeba, warto, wolno*, np. *Trzeba by wreszcie pójść do teatru. Warto by poprawić sprawdzian*;
- po rzeczownikach, przymiotnikach, przysłówkach, liczebnikach, np. *Koledze byś nie odmówił. Piękny by był dzień. Chętnie byśmy coś zjedli. Pierwszy bym tam nie poszedł*.

1. Podkreśl na zielono czasowniki z częstką *-by, -byśmy* w formie osobowej, a na żółto – czasowniki w formie nieosobowej i inne wyrazy z częstką *-by*.

Cząstki **-by, -bym, -byś...** są ruchome, to znaczy, że mogą występować przed czasownikiem. Wówczas piszemy je oddzielnie, np.

Na pewno by mi nie skłamała.

Jak bym się mogła ubrać?

Dokąd byś chciał wyjechać?

Na pewno nie skłamałaby mi.

Jak mogłabym się ubrać?

Dokąd chciałbyś wyjechać?

2. Dopisz cząstki **-by, -byś, -bym, -byśmy** razem lub osobno.

- Może poszli do kina?

- Miał ochotę pójść ze mną?

- Bardzo się ucieszył, gdybyś się zgodziła. Wybrał ciekawy film.

- Trzeba najpierw sprawdzić repertuar.

- Nie muszę. Wiem, na co chciał cię zaprosić. Na *Calineczkę w kosmosie*.

- Myślisz, że warto na to pójść? Chwileczkę! W kosmosie? Calineczkę?

A mogła wiedzieć, z kim rozmawiam?

- Z Frankiem z IIIc.

- Rozumiem. Chciał mówić

z moją siostrą, Alą.

3. Uzupełnij zdania. Podkreśl wszystkie wyrazy z cząstką **-by**.

Jeśliby bóg śmierci Tanatos pozostał w lochach króla Syzyfa, ludzie

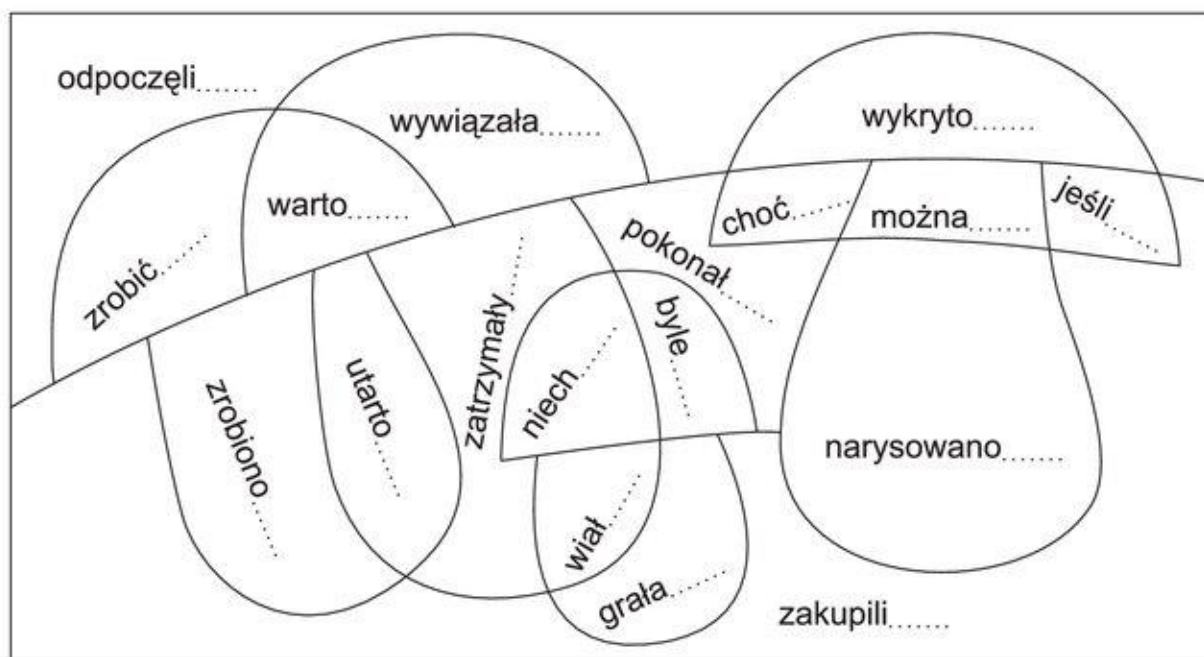
..... być nieśmiertelnym

Gdyby Ikar posłuchał rad ojca, nie zginąć

Tezeusz nie z labiryntu, gdyby Ariadna nie dała mu nici.

Gdyby Epimeteusz nie otworzył pełnej nieszczęść puszki Pandory, ludzie do dzisiaj beztroskie życie.

4. Do wyrazów na ilustracji dopisz cząstki: **-bym**, **-byś**, **-by**, **-byśmy**, **-byście**, **-by**. Pola z wyrazami, w których zastosowałeś pisownię łączną, pokoloruj na zielono, a te z wyrazami, w których zastosowałeś pisownię rozdzielną – na brązowo.

b) Wypisz z kolorowanki spójniki i ułóż z nimi zdania.

5. a) Wpisz cząstkę **-bym** razem lub osobno.

Najpierw próbowała..... się zorientować,
gdzie jestem.

Potem poszukała miejsca na nocleg.

Na pewno zbudowała..... schronienie.

Wciąż wypatrywała..... pomocy.

Każdego wieczora rozpalala..... ognisko.

Nigdy..... nie traciła nadziei.

Z całych sił walczyła..... z przeciwnościami.

Można..... zbudować tratwę.

b) Wykreśl z diagramu litery rozpoczynające zdania, w których cząstkę **-by** wpisałeś razem, i odczytaj hasło.

R	O	N	B	N	I	W	N	K	S	O	Z	N
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

- główny bohater po-
wieści Daniela Defoe

6. a) Wpisz brakujące części -*bym*, -*byś*, -*by*...

Olimp, siedziba bogów otoczona tajemnicą i niedostępna. Czy jednak dzisiaj mogli^A..... stanąć na jego szczycie?

Najpierw należało^S..... sięgnąć do przewodnika albo zapytać zdobywców góry. Powiedziano^N..... nam, że Olimp to właściwie masyw górski oddalony o 20 km od Morza Egejskiego. Przyglądając mu się, zobaczyli^C..... aż osiem szczytów, z których najwyższy to Mitikas (2917 m n.p.m.). Tam właśnie można^E..... się spodziewać spotkania z Zeusem. Spod stóp masywu widok był^J..... imponujący – ostre zbocza i szczyty skryte w chmurach. Na wyprawę musieli^O..... przeznaczyć przynajmniej dwa dni, że^S..... noc nie zastała nas gdzieś na szlaku. Lepiej nie myśleć, co^K..... było, gdy^R..... tak się stało! Najlepiej, że^I..... wyruszyli ze schroniska Litochoro (944 m n.p.m.), dokąd mogli^G..... dojechać samochodem. Stamtąd rozpoczęli^O..... wędrówkę. Droga wiodła^Z..... początkowo przez las, potem drzewa ustąpiły^L..... miejsca trawom i niskim krzewom. A po kilku godzinach ujrzeli^S..... szczyty Olimpu.

Teraz^T..... rozpoczęli prawdziwą wspinaczkę. Szlak prowadził^M..... często stromą granią, wąskimi półkami skalnymi z widokiem na kilkusetmetrowe przepaście. Pod wieczór stanęli^H..... na szczycie. Stamtąd^A..... zobaczyli wspaniałe góry i błękitne Morze Egejskie. Potem poszukali^D..... noclegu – co prawda nie w pałacu Zeusa, ale w skromnym schronisku. To^R..... mogła być naprawdę ciekawa wycieczka.

b) Wypisz kolejno litery zamieszczone przy wyrazach zapisanych z częstką **-by** osobno.

--	--	--	--	--	--

- napój bogów zapewniający im nieśmiertelność

c) Zaznacz prawidłowe odpowiedzi. Znajdujące się obok nich wyrazy utworzą hasło.

1. W pisowni przedostatniego wyrazu z **-by** zastosowano zasadę:

A. pisowni części -by po bezokolicznikach	<i>Co</i>
B. pisowni części -by z czasownikami w formie osobowej	<i>Po</i>
C. pisowni części -by z czasownikami w formie nieosobowej	<i>Do</i>

2. W pisowni trzeciego wyrazu z **-by** zastosowano zasadę:

A. pisowni części -by z czasownikami w formie nieosobowej	<i>pierwsze</i>
B. pisowni części -by ze spójnikami	<i>trzeci</i>
C. jest to wyjątek	<i>pięciu</i>

3. Ostatnie zdanie tekstu można by zapisać:

A. To mogłaby być naprawdę ciekawa wycieczka.	<i>nie</i>
B. Toby mogła być naprawdę ciekawa wycieczka.	<i>zacznie</i>
C. To mogła by być naprawdę ciekawa wycieczka.	<i>trzeba</i>

4. W tekście pisownię łączną z częstką **-by** należało zastosować:

A. trzynaście razy	<i>myśleć</i>
B. szesnaście razy	<i>szkodzić</i>
C. siedemnaście razy	<i>kończy</i>

..... (łac. *primum non nocere*)
- pierwsze słowa przysięgi Hipokratesa z Kos (ok. 460-377 p.n.e.), lekarza greckiego, uważanego za ojca medycyny

 7. Przekształć poniższe zdania tak, aby części **-bym**, **-byś**, **-by**, **-byśmy**, **-byście** zapisać oddzielnie.

Dziewczyny zawiadomiłyby ich na czas.

Może zjadłbyś kolację?

Nigdy nie osiągnęlibyśmy tyle bez twojej pomocy.

Jurek pożyczyłby mi tę książkę.

Pisownia w zakończeniach niektórych rzeczowników

W rzeczownikach rodzaju żeńskiego zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej na *-cja, -sja, -zja*, np. *sytuacja, misja, poezja*, w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej oraz dopełniaczu liczby mnogiej piszemy w zakończeniu *-ji*, np.

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
dopełniacz (<i>kogo? czego?</i>)	<i>sytuacji, misji</i>	<i>rewolucji, korozji</i>
celownik (<i>komu? czemu?</i>)	<i>poezji, sesji</i>	
miejscownik (<i>o kim? o czym?</i>)	<i>geodezji, arystokracji</i>	

1. Wpisz podane wyrazy w odpowiedniej formie.

2. Uporządkuj wyrazy tak, by powstały zdania. Pamiętaj o poprawnej interpunkcji. Podkreśl rzeczowniki rodzaju żeńskiego zakończone na *-ji*.

nic wczoraj nie jego kontuzji Do wiedzieliśmy o

Jestem nie masz przekonany że dysleksji

jest zasadami demokracji niezgodna Dyktatura z

się posiedzenie Wczoraj odbyło po komisji południu

Rosji urlop Tegoroczny w spędzę

ekspres stacji tej na Sądzieliśmy zatrzymuje się że

3. Uzupełnij zdania wybranymi z ramki wyrazami w odpowiedniej formie.

imitacja ambicja deklaracja recenzja decyzja dyskusja
intencja fantazja

Nie składaj, jeśli nie masz szczerych zamiarów.

Niezbyt dobrze postąpiłem, ale nie miałem złych

Nie lubię, wolę oryginały.

Trzeba mieć wiele, żeby coś takiego wymyślić.

Chcesz wygrać ten konkurs? Nie brakuje ci

Nigdy nie czytałem aż tylu pochlebnych

Jak zwykle się ociągasz z podjęciem

Przysłuchuję się tej i sam nie wiem, kto ma rację.

4. a) Odczytaj z diagramu co najmniej dziewięć z dwunastu wyrazów zakończonych na **-cja**, **-sja** i **-zja**. Zapisz je w celowniku liczby pojedynczej.

M	N	G	R	E	C	J	A	A	D	A
A	U	R	A	S	G	I	O	R	E	N
L	R	U	D	I	E	C	E	Z	J	A
E	O	Z	E	A	C	J	A	K	I	R
Z	I	J	P	A	K	A	C	J	A	R
J	A	A	R	K	U	R	A	C	J	A
A	R	M	E	C	J	A	S	Z	N	C
E	M	I	S	J	A	H	W	O	R	J
E	J	O	J	A	O	K	A	Z	J	A
T	A	G	A	L	Z	A	C	J	A	S

.....

.....

.....

b) Ułóż tekst rozmowy, która mogłaby się odbyć w biurze informacji turystycznej. Wykorzystaj jak najwięcej spośród wypisanych wyrazów. Zastosuj je w dopełniaczu, celowniku lub miejscowniku liczby pojedynczej.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

W rzeczownikach rodzaju żeńskiego, w których w mianowniku zakończenie **-ja** poprzedza samogłoska, np. *aleja, soja, mierzaja, zawieja*, w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej oraz dopełniaczu liczby mnogiej piszemy na końcu **-i**, np.

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
dopełniacz (<i>kogo? czego?</i>)	<i>alei</i>	<i>soi</i>
celownik (<i>komu? czemu?</i>)	<i>mierzei</i>	
miejscownik (<i>o kim? o czym?</i>)	<i>zawiei</i>	

W rzeczownikach rodzaju żeńskiego zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej na **-ea**, np. *Judea, idea, Korea, Galilea*, w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej oraz dopełniaczu liczby mnogiej piszemy na końcu **-i**, np.

	liczba pojedyncza	liczba mnoga
dopełniacz (<i>kogo? czego?</i>)	<i>Korei</i>	<i>idei</i>
celownik (<i>komu? czemu?</i>)	<i>Judei</i>	
miejscownik (<i>o kim? o czym?</i>)	<i>Galilei</i>	

5. Wpisz odpowiednie wyrazy z ramki we właściwej formie.

Nicea Korea orchidea dwója sekwoja Mierzeja soja

Mecz o mistrzostwo odbędzie się w Seulu – stolicy

Będąc we Francji, zawitałem do słonecznej

Dostałam od Darka bukiet

Nie wiem, jak mam powiedzieć
tacie o tej

Z można
przyrządzić smaczne kotlety.

Na połów śledzi ruszymy
z Wiślanej.

Wysokość
dochodzi do 100 m.

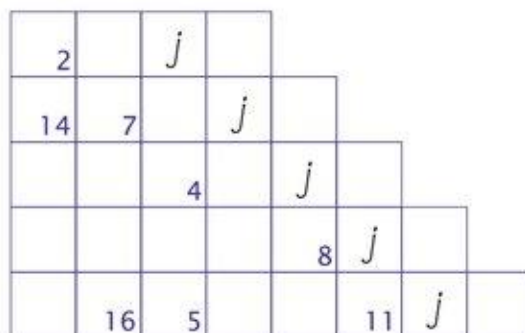
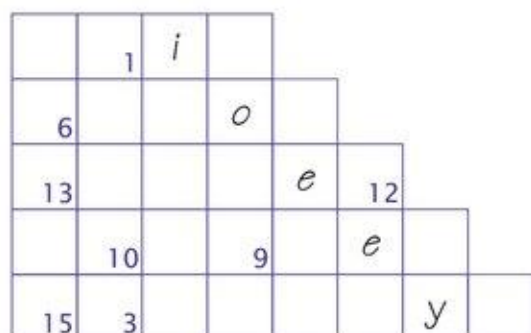
6. Zapisz podane rzeczowniki we wskazanej formie.

Galatea –	koja –
Ms. lp. (o kim? o czym?)	Ms. lp. (o kim? o czym?)
tuja –	Kaja –
C. lp. (komu? czemu?)	D. lp. (kogo? czego?)
aleja –	reja –
D. lm. (kogo? czego?)	C. lp. (komu? czemu?)

-ji czy -i?

7. Podane wyrazy wpisz w odpowiednich miejscach w dopełniaczu liczby pojedynczej, a następnie odczytaj hasło.

żmija Azja zbroja epopeja dyrekcja policja Złotoryja gracia
nadzieja sesja

8. Uzupełnij zdania odpowiednimi wyrazami zakończonymi na *-i* lub *-ji*.

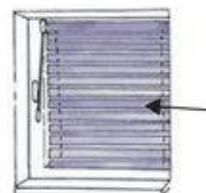
Lubię nosić chustkę na

W mieszka moja ciocia.

Musimy pomyśleć o założeniu

9. Dopisz odpowiednie zakończenia oraz brakujące wyrazy, tak aby powstała rymowanka. Podkreśl zakończenia **-i** oraz **-ji**.

10. Wpisz odpowiednie zakończenia wyrazów. Zakończenie **-i** występuje trzy razy, a zakończenie **-ji** – cztery razy.

- Czy wiesz, z ilu ksiąg się składa Odyse.....?
- Nie, nigdy nie czytałam żadnej Odyse.....
- A czy wiesz coś na temat Pers..... lub Cherone.....?
- O rany! Czy jesteśmy w telewiz.....? Czy ty przypadkiem nie prowadzisz rekrutac..... do jakiegoś teleturnieju? Wypytyujesz i wypytujesz.
- Jeśli starożytność nie jest twoją mocną stroną, to może coś z geografii?
- To doskonały pomysł. Właśnie wróciłam z wycieczki do Kore..... Południowej, a wcześniej byłam w Prowans.....

11. a) Odgadnij wyrazy zakończone na **-ja**, a obok wpisz je w celowniku liczby pojedynczej. Odczytaj dwuwyrazowe hasło. Pierwszy wyraz hasła tworzą litery umieszczone obok wyrazów zakończonych na **-ji**, drugi – litery umieszczone obok wyrazów zakończonych na **-i**.

1. Państwo ze stolicą w Paryżu.		-		B
2. Przeszukanie czyjegoś mieszkania.		-		A
3. Zimą, gdy obficie sypie śnieg i wieje silny wiatr.		-		D
4. Proces niszczenia metali.		-		R
5. Drzewo o białych kwiatach, którego kwitnienie zwiastuje wakacje.		-		D
6. W szkole trwa 45 min.		-		Z
7. Gromada, banda, wataha.		-		O
8. Wielki i gęsty las.		-		B
9. Tajna do spełnienia.		-		O
10. Parkowa lub szeroka ulica.		-		R
11. Może być żółta lub czerwona; pływa na wodzie w celu oznaczenia granic kąpieliska.		-		Z
12. Imię słynnej telewizyjnej pszczołki.		-		E

Hasło:

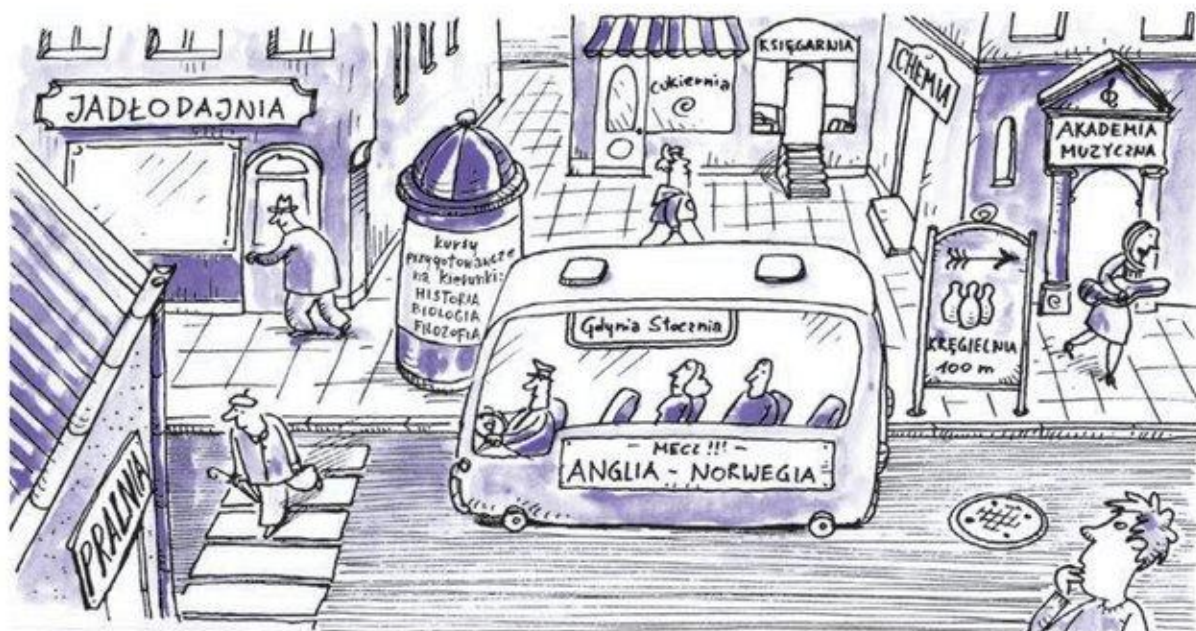

b) Ułóż dialog, wykorzystując jak najwięcej wyrazów z powyższego ćwiczenia.

W rzeczownikach zakończonych w mianowniku liczby pojedynczej na **-ia** w dopełniaczu, celowniku, miejscowniku liczby pojedynczej piszemy:

- **-i**, jeśli są to wyrazy rodzime lub przyswojone, np. *ziemi, głębi, dyni, pustyni, pralni*;
- **-ii**, jeśli są to wyrazy zapożyczone, obcego pochodzenia, np. *armii, historii, Holandii, lilii, mitologii, religii*.

12. a) Wpisz wyrazy zakończone na **-ia** w odpowiednich tabelach, a następnie dopisz do nich formę dopełniacza liczby pojedynczej.

A.

mianownik	dopełniacz
<i>pralnia</i>	<i>pralni</i>

B.

mianownik	dopełniacz
<i>akademia</i>	<i>akademii</i>

b) Uzupełnij zdania tak, aby zawierały prawdziwe informacje.

Rzeczowniki wpisane do tabeli ... w dopełniaczu mają zakończenie, ponieważ są wyrazami rodzimymi.

Rzeczowniki wpisane do tabeli ... w dopełniaczu mają zakończenie, ponieważ są to wyrazy zapożyczone.

c) Napisz opowiadanie, w którym wykorzystasz jak najwięcej wyrazów z obu tabel.

13. a) Uzupełnij zdania wyrazami w odpowiedniej formie.

opinia Amazonia brzoskwinia Ziemia aria latarnia

Z morskiej rozciąga się cudowny widok.

Od dawna planowałem wyprawę do

Brakuje ci tylko psychologa.

Ze wzruszeniem wysłuchałem operowych.

Z można przyrządzić bardzo smaczny deser.

Ostatnio przeczytałem powieść *Wyprawa do wnętrza* .

b) Wypisz z tekstu wyrazy kończące się na *-i*.

[illegible]

14. Uzupełnij zdania, wpisując imiona w odpowiedniej formie, i odpowiedz na pytanie o stopień pokrewieństwa.

Maria i Lidia są córkami . Mama jest Maria.

Siostra _____ to Lidia. Nie zapomniicie o córkach _____ :

i . Kim dla jest Hania?

Odpowiedź: _____

-i, -ii czy -ji?

15. a) Wpisz w odpowiednie miejsca **-i**, **-ii** lub **-ji**.

Amerigo Vespucci w pierwszą podróż za Atlantyk udał się prawdopodobnie w 1497 roku. W kolejnych latach ten włoski żeglarz pochodzący z Florenc^A....., a będący w służbie Hiszpan^Y..... i Portugal^K..... dotarł do Gujany, Wenezueli i Haiti. W trakcie ekspedyc^M..... odkrył ujście Amazonki, sporządził mapy brzegów ziem^R....., którą nazwał Nowym Światem. W przeciwieństwie do Kolumba był przekonany, że nie dopłynął ani do Ind^A....., ani do innej części Az^E....., ale że jest to nowy kontynent. W 1507 roku ląd ten nazwano jego imieniem.

b) Wpisz kolejno litery umieszczone nad wyrazami o odpowiednich zakończeniach.

-ji			-i		-ii	

16. a) Sprawdź, jakie zakończenia wyrazów: *zawieja*, *idea*, *ekspedycja*, *Grenlandia*, *skrzynia*, podaje słownik ortograficzny. Zapisz te wyrazy we wskazanych w słowniku formach.

.....

.....

.....

.....

.....

b) Wymyśl i zapisz treść radiowego komunikatu na temat uwieńczonej sukcesem wyprawy podróżniczej. Zastosuj w tekście zapisane przez siebie wyrazy.

17. Uzupełnij zdania, wpisując w odpowiedniej formie wyrazy z ramki. Zakreśl odpowiednie litery i w pionie odczytaj hasło.

Szwecja kopalnia fotografia informacja
linia telewizja astronomia

		-i	-ii	-ji
1342	Anders Celsjusz, astronom ze, wyznacza skalę mierzenia temperatury.	A	G	E
1392	Galileusz konstruuje teleskop – wielki krok w rozwoju	M	R	O
1813	Wynalezienie lampy górniczej – odtąd praca w staje się bezpieczniejsza.	U	R	Y
1826	Początki – powstaje pierwsze zdjęcie.	B	D	K
1840	Samuel Morse opracowuje kod do przesyłania za pomocą impulsów elektrycz- nych, światła, dźwięku.	I	C	Y
1863	Otwarcie pierwszej kolei podziem- nej w Londynie.	H	T	L
1926	Początki – przesłanie na odległość widoku ludzkiej twarzy.	E	T	A

--	--	--	--	--	--	--

– człowiek mający rozległą wiedzę

Pisownia wielkich i małych liter

Wielką literą piszemy:

- imiona, nazwiska, pseudonimy, przezwiska i przydomki, np. *Joanna Jędrzejewska, Zygmunt Stary, Łysy*;
- imiona własne bogów, postaci mitologicznych i literackich, np. *Swarożyc, Hera, Polifem, Pegaz, Czerwony Kapturek, Janosik*;
- nazwy mieszkańców kontynentów, krajów, regionów, planet, członków ras, narodów, plemion, np. *Europejczyk, Azjata, Polak, Kaszub, Ślązak, Marsjanin, Murzyn, Arab, Mohikanin*;
- nazwy geograficzne, np. *Europa, Nowy Sącz, Giewont, Tatrzański Park Narodowy, Jezioro Łapińskie, Morze Bałtyckie, Ocean Atlantycki*.

Uwaga. W nazwach geograficznych małą literą piszemy:

- pierwszą część nazwy, jeśli druga część nazwy jest rzeczownikiem w mianowniku i się nie odmienia, np. *jezioro Wigry, morze Bałtyk*,
- przyimek łączący dwa inne rzeczowniki, np. *Nakło nad Notecią*.

Małą literą piszemy:

- nazwy pospolite, np. *człowiek, morze, drzewo, kot, profesor*;
- przymiotniki utworzone od nazw geograficznych, np. *śląski, belgijski, polski*;
- nazwy mieszkańców miast, np. *gdańszczanka, krakowianin, londyńczyk*.

1. Dopisz imiona i nazwiska sławnych osób.

- – mówi się o nim, że wstrzymał Słońce, ruszył Ziemię
- – twórca *Mazurka Dąbrowskiego*
- – autor *Królowej śniegu* i wielu innych baśni
- – polska poetka, laureatka Nagrody Nobla

2. Stosując wielkie i małe litery, wpisz imiona postaci mitologicznych we właściwych miejscach i dobierz odpowiednie określenia.

ZEUS POSEJDON
AFRODYTA ATENA

BOGINI MĄDROŚCI BOGINI PIĘKNOŚCI
ZWANY GROMOWŁADNYM BÓG MÓRZ

3. Przystaw sylaby w podanych wyrazach, tak aby powstały nazwy geograficzne. Zapisz je w odpowiednich rubrykach tabeli.

cja szwe trzy ro ko ny ma a ka zon a tyk tlan
nia da wa no dia ze lan ra od pa hisz nia hi ma je la
jec na du rze mo noc pół ne dria a tyk tyk bał
ry tat zy bra lia pro kas wy wierch ła wis ka śnież

państwa	rzeki	morza i oceany	pasma górskie i szczyty

4. Wpisz wielkie lub małe litery.

5. Wpisz brakujące wyrazy w podanych definicjach, a następnie uzupełnij poniższą datę. W pierwszej kratce wpisz liczbę wyrazów zapisanych wielką literą, a w drugiej – liczbę wyrazów zapisanych małą literą.

Alfa – pierwsza litera alfabetu

Sari – strój noszony przez

Rysy - najwyższy w _____ szczyt w _____.

Big Ben – słynny zegar.

Syrenka – półkobieta, półryba – w herbie _____.

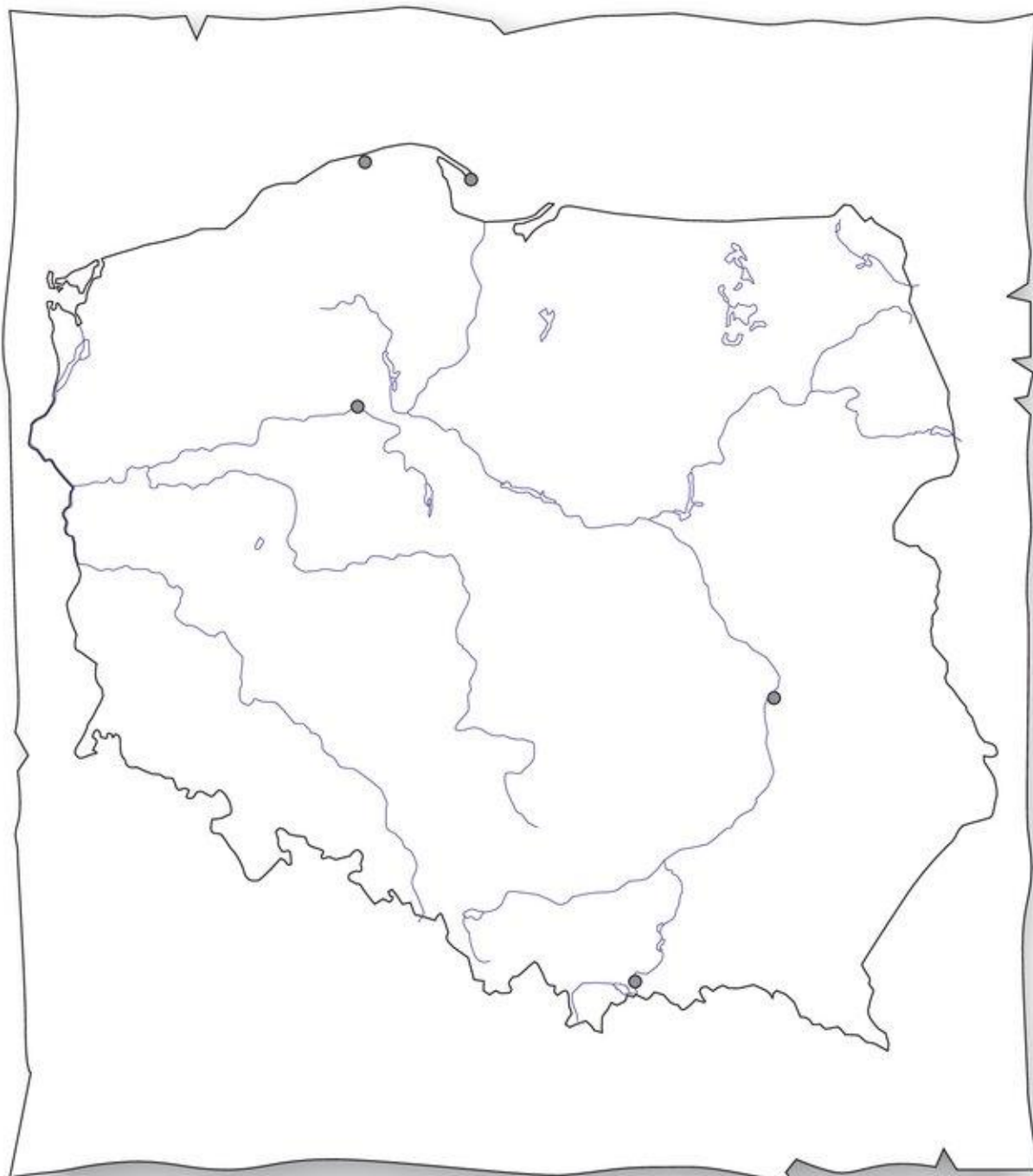
Czardasz – taniec

Sukiennice – zabytek znajdujący się na rynku w

7	r. p.n.e. – w tym roku według legendy powstało miasto Rzym
---	--

6. Wpisz w odpowiednich miejscach na mapie podane w ramce nazwy.

KAZIMIERZ NAD WISŁĄ	NAKŁO NAD NOTECIĄ		
KROŚCIENKO NAD DUNAJCEM	WIGIERSKI PARK NARODOWY		
KARKONOSKI PARK NARODOWY	LEBA		
BIESZCZADY	RYSY	WYSPA WOLIN	HEL
MAZOWSZE	WIELKOPOLSKA	MAZURY	ŚLĄSK
KANAŁ BYDGOSKI	GOPIŁO	JEZIORO ŚNIARDWY	

b) Sprawdź w słowniku ortograficznym poprawność pisowni nazw, które należało umieścić na mapie.

7. Uzupełnij tekst podanymi wyrazami w odpowiedniej formie.

BOLESŁAW CHROBRY

RUSINI

NIEMCY

Króla tego rodacy zwali,

bo wszyscy sąsiedzi bardzo się go bali.

..... i pogroził swym sławnym mieczem,
nazywanym do dzisiaj przez potomnych Szczerbcem.

KAZIMIERZ WIELKI

PIAST

..... zwany,

przez murarzy był uwielbiany,

bo kiedy wstąpił na swój tron złoty,

nie brakło im dobrze płatnej roboty.

Choć trudno mu odmówić zasług,

ostatni był z dynastii

WŁADYSŁAW JAGIEŁŁO

JAGIELLONOWIE

GRUNWALD

KRZYŻACY

..... , pierwszy z

niewątpliwie tym się zasłużył dla tronu,

że w krwawej bitwie pod

..... serca skruszył harde.

SZWED WAZA ZYGMUNT POLSKA WARSZAWY SZWEDZKI

W siedemnastym wieku z królami była bieda,

mieliśmy wtedy w kraju z dynastii

..... na chrzcie mu dano,

a że tęsknił za mamą,

przeniósł stolicę do,

żeby być trochę bliżej sprawy.

JAN SOBIESKI TURCY WIEDEN

Mieliśmy króla chwata,

..... III się zwał.

Dał bobu pod,

chłopisko był na schwał.

8. Połącz w pary wyrazy według wzoru, tak aby utworzyć pięć związków pisanych wielkimi literami i pięć – małymi.

zalew stół syrenka
kluski zatoka ciasto
kanał koziołki półwysep
lody morze puszcza

Panama Wisła Puck
Hel Białowieża Francja
Szwecja Bałtyk Warszawa
Poznań Włochy Śląsk

lody włoskie

Zatoka Pucka

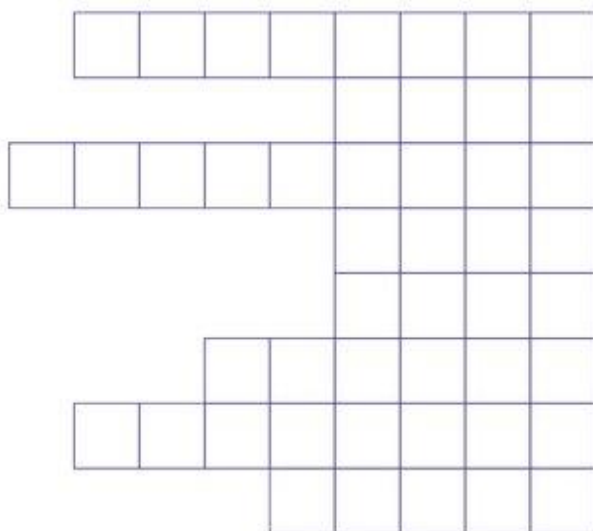

9. Utwórz męskie i żeńskie nazwy mieszkańców miast, państw i regionów od podanych nazw geograficznych. W razie wątpliwości skorzystaj ze słownika ortograficznego.

Wiedeń -
 Wrocław -
 Olsztyn -
 Łódź -
 Kujawy -
 Finlandia -
 Grecja -
 Niemcy -
 Włochy -
 Afryka -
 Europa -
 Azja -

10. Wpisz rozwiązania do krzyżówki, stosując wielkie lub małe litery. Pierwsze litery wyrazów pisanych wielką literą utworzą hasło.

Język mieszkańców Kraju Kwitnącej Wiśni.

Mieszkaniec Belgii.

Mieszkanka stolicy Francji.

Stolica starożytnego imperium.

Góry leżące we Francji, Włoszech i Austrii.

Przydomek króla, który zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną.

Siedzieć jak na ... kazaniu.

Miasto nad Odrą, w którym się odbywa Festiwal Piosenki Polskiej.

Hasło:

Wielką literą piszemy:

- nazwy ulic, placów, dzielnic, zabytków, np. *ulica Lawendowa, plac Trzech Krzyży, Żoliborz, Wawel, Złota Brama*;

Uwaga. Gdy w skład nazwy ulicy wchodzi skrót, piszemy go małą literą, np. *ulica gen. Hallera, ulica św. Floriana*.

Jeśli wyraz *aleja* występuje w liczbie pojedynczej, piszemy go małą literą, a jeśli w liczbie mnogiej – wielką, np. *aleja Wojska Polskiego, Aleje Jerozolimskie*.

- nazwy urzędów, instytucji, banków, szkół, uczelni, np. *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, Urząd Celny, Szkoła Podstawowa nr 85 im. Zrzeszenia Kaszubsko-Pomorskiego, Uniwersytet Gdański*.

Uwaga. Spójniki i przyimki występujące wewnątrz nazw urzędów, instytucji, banków, szkół, uczelni piszemy małą literą, np. *Urząd Miasta i Gminy w Grójcu*.

11. Przepisz adresy, stosując wielkie i małe litery.

Ze względów uczuciowych wielką literą piszemy nazwy osób, do których zwracamy się w listach prywatnych i oficjalnych, np. *Kochana Mamo*, *Szanowny Panie*, oraz zaimki, które odnoszą się do tych osób, np. *Tobie*, *Ci*.

12. Uzupełnij tekst, wpisując wielkie lub małe litery.

.....ajkowoomorskie, 12.07.05
(B/b) (P/p)

Kochanaamo i kochanyato!
(M/m) (T/t)

Tak jakam obiecałam, piszę zaraz po przyjeździe.
(W/w)

Podróż mieliśmy udaną. Po drodze zrobiliśmy sobie dłuższy
postój wuszczyampinoskiej, a potem worach
(P/p) (K/k) (B/b)

.....ucholskich. Zgodnie zwoimi przypuszczeniami,
(T/t) (T/t)

.....ato, przez pierwsze dwa dni pogoda nas nie rozpiesz-
(T/t)

czała, więc poznawaliśmyiasteczko i okolice. Odkry-
(M/m)

liśmy ciekawą rzecz. Wiele nazw w tej miejscowości ma
związek z baśniami. I tak: naszensjonat mieści się
(P/p)

przy ulicyaczarowanej, za rogiem nalacurólewny
(Z/z) (P/p) (K/k)

.....nieżki jestukiernia z pysznymi lodami. Do kina
(Ś/ś) (C/c)

chodzimylicązerwonegoapturka. Tylko na plażę
(U/u) (C/c) (K/k)

wiedzie ulica niemająca związku z postaciami zaśni,
(B/b)

ponieważ nazywa sięłoneczna.
(S/s)

Jutro będziemy z koleżankami szukać bursztynów na plaży,
zrobięi,amo, z nich naszyjnik.
(C/c) (M/m)

Całujęas
(W/w)
Klaudyna

13. Wpisz dane do legitymacji szkolnej.

	LEGITYMACJA SZKOLNA
	Nr
	 (podpis posiadacza)
..... (imię i nazwisko)	
data urodzenia (dzień, miesiąc, rok)	
zamieszkał..... w	
..... (dokładny adres)	
(pieczęć podłużna szkoły)	
..... (data)	 (podpis wystawcy)

Wielką literą piszemy:

- nazwy gwiazd, planet, konstelacji, np. *Gwiazda Polarna, Słońce, Księżyc, Ziemia, Mars, Wielki Wóz*;

Uwaga. Wyrazy *Księżyc, Ziemia, Słońce* użyte w znaczeniu pospolitym piszemy małą literą, np. *Naszą planetą jest Ziemia, ale: Zegarek spadł mi na ziemię.*

- nazwy świąt, np. *Nowy Rok, Wielkanoc, Boże Narodzenie, Dzień Kolejarza.*

Małą literą piszemy:

- nazwy obrzędów, zwyczajów, nabożeństw, np. *andrzejki, mikołajki, śmigus-dyngus, oczepiny, roraty*;

wyjątki:

Anioł Pański, Wielki Tydzień, Wielki Czwartek, Wielki Piątek, Wielka Sobota

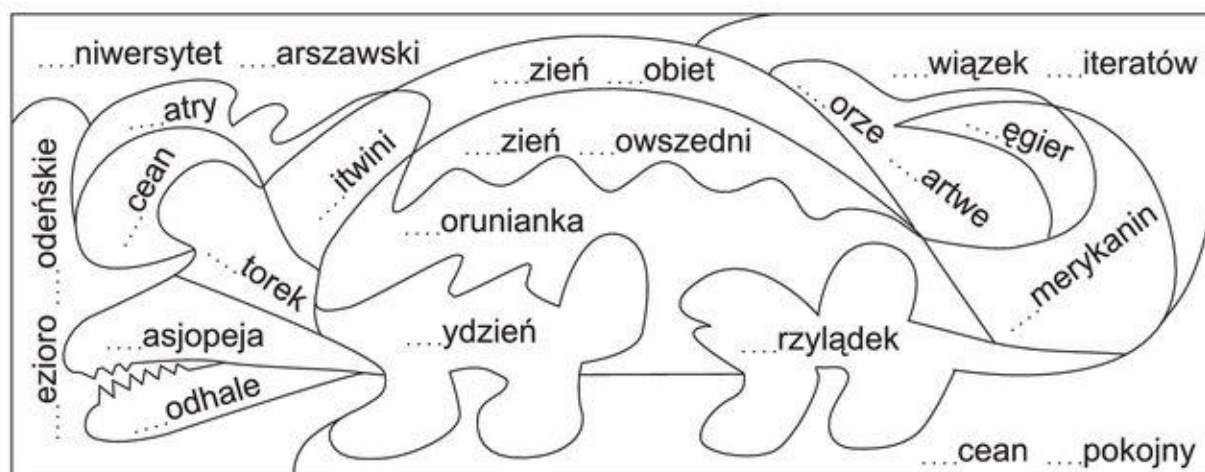
14. Na podstawie podanych dat odgadnij nazwy świąt, zabaw i zwyczajów.

15. Nazwij gwiazdozbiory.

16. Do poniższych wyrazów dopisz wielkie lub małe litery i pokoloruj pola z wyrazami pisanymi wielką literą.

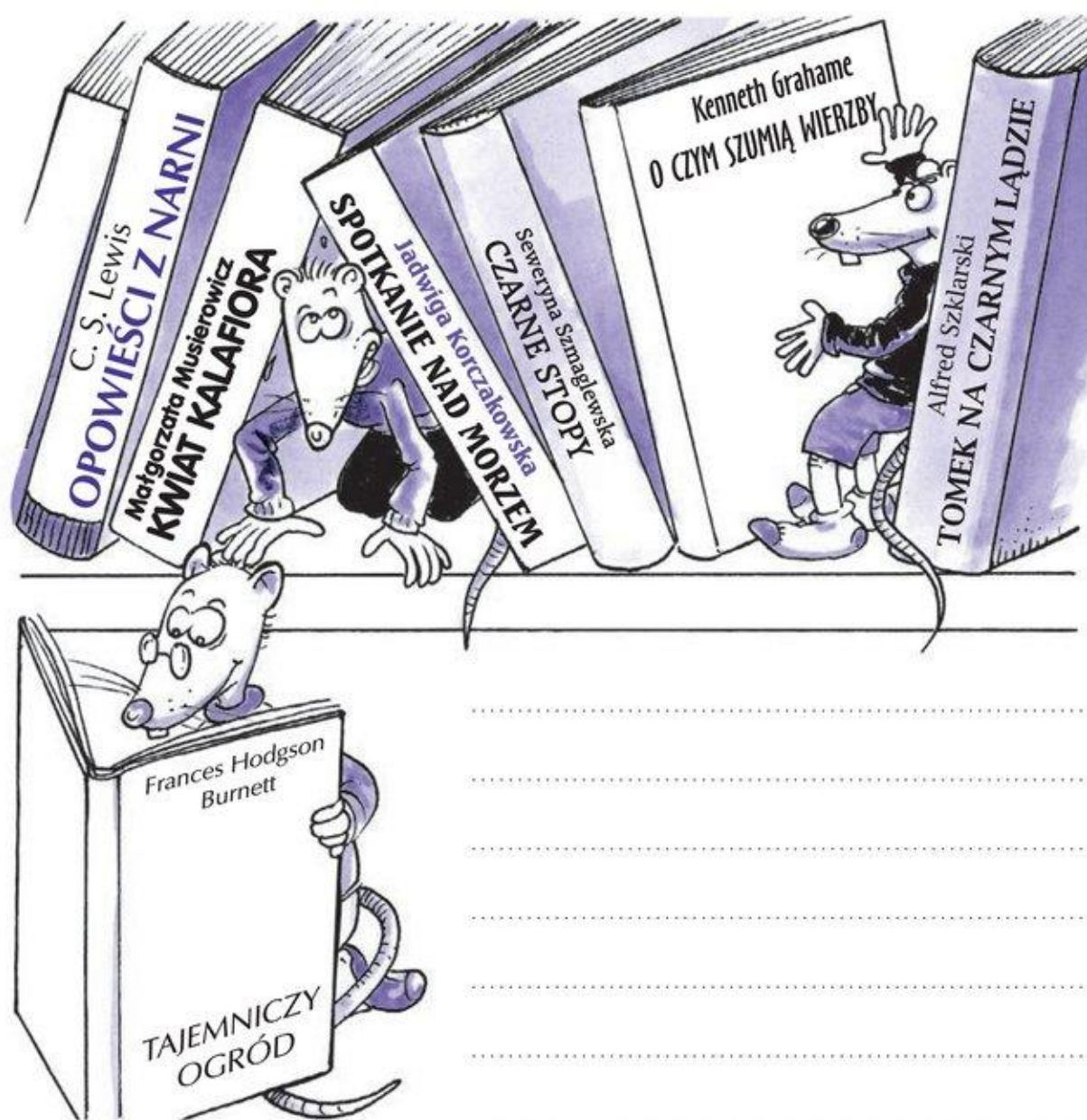
W tytułach utworów literackich, muzycznych, malarskich, rzeźbiarskich itp. wielką literą piszemy pierwszy wyraz (chyba że któryś z pozostałych wyrazów jest nazwą własną), np. *Podróż za jeden uśmiech*, *Czarodziejski flet*, *Niewiarygodne przygody Marka Piegusa*.

W tytułach gazet, czasopism wszystkie wyrazy piszemy wielką literą, np. „*Przyjaciółka*”, „*Tygodnik Powszechny*”, „*Cztery Kąty*”.

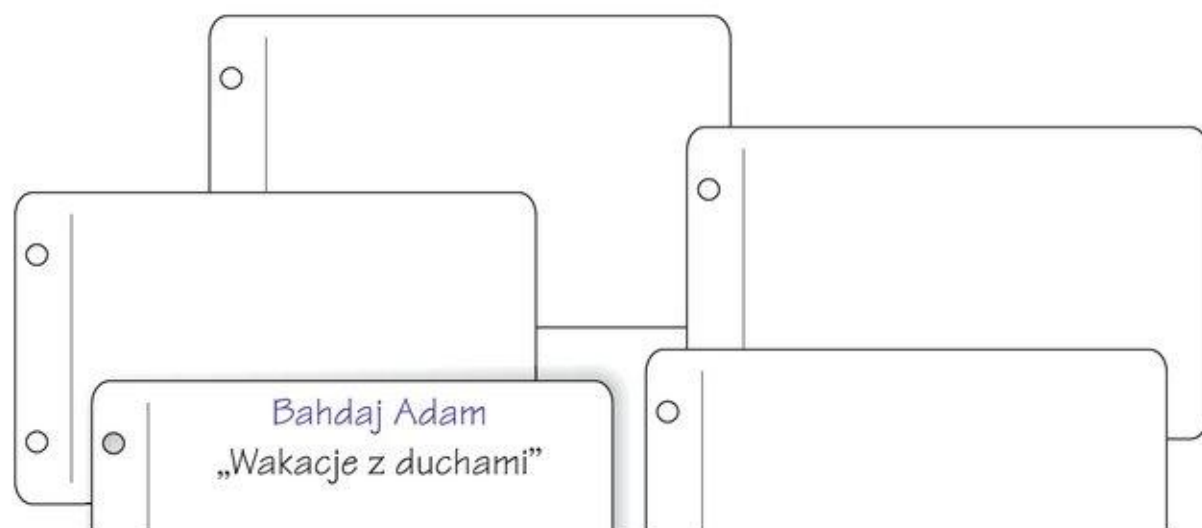
Zasada ta dotyczy również tytułów, które się nie odmieniają, np. „*Mówią Wieki*”, „*Dookoła Świata*”.

Uwaga. Spójniki i przymki występujące w tytułach zawsze piszemy małą literą, np. „*Wiedza i Życie*”, „*Literatura na Świecie*”.

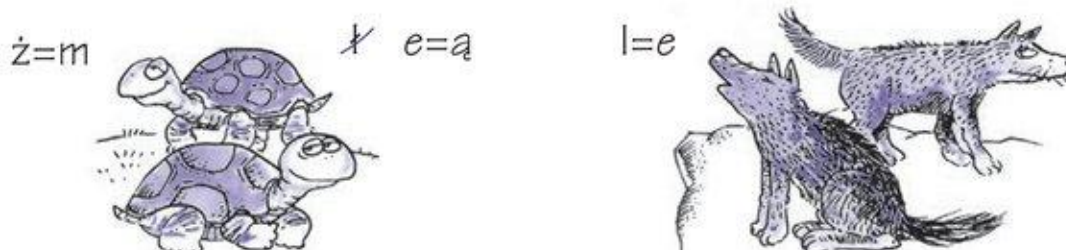
17. Odczytaj z ilustracji i zapisz tytuły książek.

18. Uzupełnij swój prywatny katalog książek. Wpisz imiona i nazwiska dowolnych czterech autorów oraz tytuły ich książek.

19. Odczytaj z rebusów ukryte tytuły czasopism i zapisz je, pamiętając o pisowni wielkich i małych liter.

20. a) Wpisz wielkie lub małe litery w tytułach dzieł sztuki.

W tym sezonie zostanie wystawiona „.....peraarzyrosze”.
(O/o) (Z/z) (T/t) (G/g)

Zdobyłem bilety na „.....eseleigara”.
(W/w) (F/f)

„.....anieczablami” to fragment baletu Arama Chaczaturiana.
(T/t) (Z/z) (S/s)

Zawsze chętnie słucham „.....zterechóroku” Vivaldiego.
(C/c) (P/p) (R/r)

Podziwiam rozmach, z jakim Jan Matejko namalował „.....itwęodrunwaldem”.
(G/g) (B/b) (P/p)

Czy widziałeś obraz Vincenta van Gogha „.....rukiadolemboża”?
(K/k) (N/n) (P/p) (Z/z)

„.....amaasiczką” Leonarda da Vinci zrobiła na mnie ogromne wrażenie.
(D/d) (Z/z) (Ł/ł)

b) Zaznacz właściwe litery w rubrykach „duża litera” i „mała litera”, a następnie w poziomych rzędach odczytaj hasło i zapisz je poprawnie.

	o	z	t	g	w	f	t	z	s	c	p	r	b	p	g	k	n	p	z	d	z	ł
duża litera	P	Ó	Ł	W	R	Z	Y	S	E	L	P	L	Ą	W	D	E	M	E	K	K	A	I
mała litera	U	D	O	B	R	A	N	R	E	M	J	N	I	A	K	O	D	Z	I	Ś	E	I

21. Uzupełnij zdania, wpisując odpowiednie tytuły. Pamiętaj o pisowni wielkich i małych liter oraz o zastosowaniu cudzysłowu.

Moim ulubionym czasopismem jest

Rodzice często czytają

Chcę przeczytać

Ostatnio wybrałem się na film pt.

Moja ulubiona polska piosenka to

22. a) Uzupełnij tekst, wpisując małe lub wielkie litery.

.....^Aaszuby to region na północy^Folski obejmujący^Komorze^Edańskie
(K/k) (P/p) (P/p) (G/g)
i wschodnią część^Bomorza^Machodniego. Mieszkańcy tego regionu,
(P/p) (Z/z)
.....^Zaszubi, posługują się dialektem, który bardzo się różni od języka
(K/k)
ogólnopolskiego. Mieszkańcy^Eałopolski,^Sazowska czy^Oląska mogą
(M/m) (M/m) (Ś/ś)
nie zrozumieć wypowiedzi rodowitego^Paszuba. A i w mowie samych
(K/k)
.....^Haszubów także występują różnice, na przykład gwara mieszkańców
(K/k)
.....^Cościerzyny jest odmienna od gwary^Bebian.
(K/k) (Ł/ł)
Jeśli ktoś chciałby poznać bliżej tę kulturę, powinien odwiedzić skanseny we
.....^Jdzydzach^Iiszewskich i^Dlukach. Można tam obejrzeć dawne domy
(W/w) (K/k) (K/k)
i zagrody,^Uaszubskie stroje i hafty oraz przedmioty codziennego użytku.
(K/k)
Ciekawe są także obyczaje mieszkańców^Taszub, jak choćby te związane
(K/k)
z różnymi świętami. W^Rany^Coniedziałek, zwany^Zmigusem-^Yyn-
(L/l) (P/p) (Ś/ś) (D/d)
gusem, chłopcy kłują dziewczęta gałązkami jałowca po nogach.
Jeśli ktoś chciałby poznać dawne opowieści^Baszubskie, to może je odna-
(K/k)
leźć między innymi w książce pt. „.....^Elechdy^Aomowe”. Są tam legendy,
(K/k) (D/d)
takie jak: Królowa Bałtyku czy historie opowiadające o^Slbrzymach.
(O/o)

Skansen w Klukach

b) Wypisz kolejno litery znajdujące się nad wyrazami, które należało zapisać małą literą.

--	--	--	--	--	--	--	--	--

– kaszubski instrument muzyczny zbudowany z beczutki bez dna. Na jeden otwór jest naciągnięta skóra, w środku jest zamocowane końskie włosie, które odpowiednio pociągane rękoma i polewane wodą wydaje charakterystyczny odgłos.

c) Uzupełnij poniższe zdania odpowiednimi przykładami spośród wyrazów występujących w tekście.

Wyraz piszemy wielką literą, ponieważ jest to nazwa miejscowości.

Wyraz piszemy wielką literą, ponieważ jest to nazwa mieszkańców regionu.

Wyraz piszemy wielką literą, ponieważ jest to nazwa regionu.

Wyrazy piszemy małymi literami, ponieważ jest to nazwa obrzędu.

Wyraz piszemy małą literą, ponieważ jest to nazwa mieszkańców miast.

Wyraz piszemy małą literą, ponieważ jest to przymiotnik utworzony od nazwy regionu.

23. Uzupełnij definicje, pamiętając o zastosowaniu wielkiej lub małej litery.

Duży ssak drapieżny z rodziny kotowatych, którego samce mają charakterystyczną grzywę –

Mieszkaniec kraju, którego stolicą jest Madryt –

W mitologii greckiej: bóg morza –

Największa planeta Układu Słonecznego –

Tradycyjna uroczystość z okazji zakończenia zbioru zbóż –

Spis treści

Pisownia wyrazów z u i ó	3
Pisownia wyrazów z rz i ż	20
Pisownia wyrazów z ch i h	37
Pisownia wyrazów z q, ę, em, en, om, on	48
Rozdzielna lub łączna pisownia przeczenia nie	59
Rozdzielna lub łączna pisownia cząstek -bym, -byś, -by...	71
Pisownia -ji, -ii, -i w zakończeniach niektórych rzeczowników	77
Pisownia wielkich i małych liter	88

- ćwiczenie przeznaczone do rozwiązywania w oddzielnym zeszycie

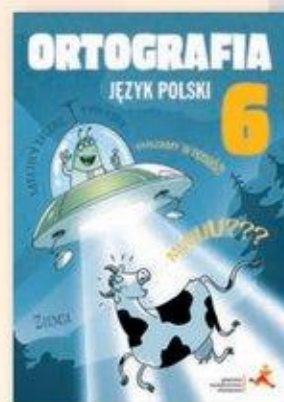
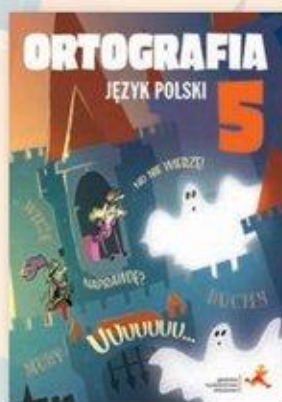
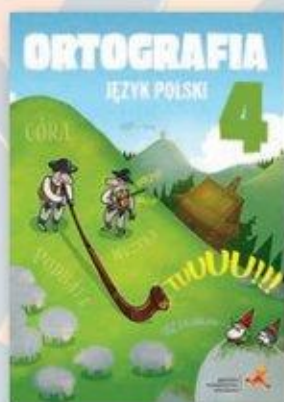

- ćwiczenie z wykorzystaniem odpowiedniego słownika

- ćwiczenie nieco trudniejsze

Rozwiązywanie rebusów i krzyżówek – czy to zabawa, czy nauka? Nieistotne! Ważne, że poznawane w ten sposób zasady polskiej pisowni na długo pozostają w uczniowskich głowach.

Książki z tej serii:

- łączą nauczanie ortografii z rozwijaniem innych umiejętności polonistycznych,
- są dostosowane do potrzeb uczniów z problemami o charakterze dyslektycznym.

Władcy Słów – edukacyjny program komputerowy dla uczniów klas 4-6. Zmienia naukę w zabawę i pomaga zdobyć lepsze oceny z języka polskiego.

www.wladcyslow.pl

www.gwo.pl

**POLSKI
wydawca**